

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН**

Освітньо-професійна програма Економіка підприємства
Спеціальність 051 Економіка
Ступінь вищої освіти Магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

_____ Петро МАКАРЕНКО
«05» грудня 2022 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Формування фінансових результатів і напрями їх збільшення у підприємстві»

виконав здобувач вищої освіти заочної форми навчання

Граб Ростислав Олександрович

Керівник кваліфікаційної роботи,
к.е.н., доцент

Ольга ДИВНИЧ

Полтава – 2022 року

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВ	10
1.1. Сутність та класифікація фінансових результатів підприємств	10
1.2. Порядок формування фінансових результатів та чинники, що впливають на них	18
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2 ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА	28
2.1. Економічна оцінка джерел формування фінансових результатів підприємства	28
2.2. Факторний аналіз формування фінансових результатів діяльності підприємства	41
Висновки до розділу 2	53
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗБІЛЬШЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА	55
3.1. Упровадження системи управління прибутком підприємства	55
3.2. Шляхи зниження собівартості виробництва продукції	65
Висновки до розділу 3	75
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	88

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах ринкових відносин головним критерієм оцінки ефективності діяльності підприємств є їх прибутковість. Адже у величині фінансових результатів безпосередньо віддзеркалюються всі аспекти діяльності господарюючого суб'єкта: технологія і організація виробництва, система внутрішнього та зовнішнього управління, особливості діяльності, які визначають якість та обсяг виготовленого продукту, рівень собівартості, стан продуктивності праці тощо. Сукупність цих факторів визначають ефективність виробництва і перетворюють прибуток на основну рушійну силу економічного і соціального розвитку підприємства та економіки в цілому.

Основна частина фінансових результатів формується за рахунок чистого доходу від реалізації продукції (робіт, послуг). На величину прибутку можуть також впливати фінансові результати, одержані від інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, однак у сільському господарстві вони чинять значно менший вплив на чистий прибуток.

Отримання позитивного фінансового результату – прибутку є основною метою будь-якої підприємницької діяльності. Від розміру отриманого прибутку залежать формування власного капіталу, виконання зобов'язань, можливість розширення виробничих потужностей та диверсифікація виробництва, а також платоспроможність підприємства. Прибуток виступає і як критерій оцінки рівня ефективності здійснення витрат, здійснення капітальних вкладень та прибутковості як окремих видів діяльності так і в цілому підприємства.

Сучасний стан та перспективи збільшення фінансових результатів та ефективності сільськогосподарського виробництва досліджувались у працях В. Г. Андрійчука, В. М. Гончарова, М. О. Данилюка, Ю. С. Коваленка, О. Р. Кривицької, Л. Ю. Мельника, М. Я. Мойса, С. В. Мочерного, О. В. Олійника, С. Ф. Покропивного, П. Т. Саблука та інших.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційна робота виконана

відповідно до плану науково-дослідних тем кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Полтавського державного аграрного університету: «Розробити теоретико-методологічні, науково-методичні і практичні засади розвитку виробничо-господарської, фінансово-економічної і соціальної діяльності та процесів ресурсо-енергозбереження і управління (менеджменту) підприємств з виробництва і переробки аграрної продукції в умовах ринку» (номер державної реєстрації 0117U003097).

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних, методичних та практичних питань щодо оцінки фінансових результатів сільськогосподарського підприємства, формулювання висновків та розробка пропозицій щодо їх збільшення.

Поставлена мета обумовила необхідність вирішення ряду завдань:

- розкрити економічну сутність та класифікацію фінансових результатів підприємства;
- дослідити порядок формування фінансових результатів та чинники, що впливають на них;
- узагальнити методичні засади оцінки рівня прибутковості підприємства;
- провести економічну оцінку джерел формування фінансових результатів підприємства;
- обґрунтувати напрями збільшення фінансових результатів підприємства.

Об'єктом дослідження є порядок формування фінансових результатів сільськогосподарського підприємства, зокрема приватного підприємства Полтавського району.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти оцінки фінансових результатів у сільськогосподарському підприємстві.

Методи дослідження. Методологічною основою досліджень виступав діалектичний метод, що забезпечує вивчення явищ, фактів в їх тісному взаємозв'язку і постійному розвитку. При вирішенні поставлених завдань на різних етапах роботи застосовувались також специфічні методи та прийоми

дослідження: абстрактно-логічний – при теоретичних узагальненнях, формулюванні висновків, рекомендацій; економіко-статистичний – при вивченні масових явищ, процесів, фактів і виявлення тенденцій їх розвитку; монографічний – при всебічному і глибокому вивченні рівня прибутковості діяльності підприємства; балансовий, індексний, варіантних розрахунків, графічний, економіко-математичні методи, оптимізаційні прийоми та інші.

Інформаційна база. Джерелами інформації виступали: законодавчі та інструктивні матеріали з питань розвитку агропромислового виробництва, бухгалтерська документація підприємства Полтавського району, дані первинного обліку, власні спостереження, а також довідково-інформаційні та спеціальні літературні джерела.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні науково-теоретичних і прикладних засад збільшення фінансових результатів у сільськогосподарських підприємствах:

набули подальшого розвитку:

- теоретичні підходи до визначення поняття «фінансові результати»;
- класифікацію чинників, що впливають на фінансові результати сільськогосподарських підприємств;
- організаційно-економічні напрями збільшення фінансових результатів сільськогосподарського підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. Опрацьовані в кваліфікаційній роботі теоретичні положення, висновки та пропозиції щодо збільшення фінансових результатів діяльності у сільськогосподарському підприємстві створюють основу для виявлення і розв'язання сучасних соціально-економічних проблем ефективного виробництва у підприємствах Полтавської області.

Апробація результатів досліджень. Основні результати досліджень та їх практичне застосування обговорювалися на Науково-практичній конференції за підсумками проходження здобувачами вищої освіти виробничих практик (м. Полтава, ПДАУ, 31 березня – 1 квітня 2022 р.),

VII Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції з міжнародною участю «Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки» (м. Полтава, ПДАУ, 27 жовтня 2022 р.), студентській науковій конференції (м. Полтава, ПДАУ, 10 листопада 2022 р.).

Публікації. За результатами досліджень опубліковано наукові тези: «Досягнутий рівень ефективності виробництва продукції сільського господарства в Україні», «Економічна оцінка джерел формування доходів сільськогосподарського підприємства», «Теоретичні підходи до визначення поняття «фінансові результати» підприємства».

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст роботи викладено на 66 сторінках друкованого тексту. Робота містить 30 таблиць, 14 рисунків, 6 додатків. Список використаних джерел налічує 72 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність та класифікація фінансових результатів підприємств

В економічній літературі немає єдиного підходу до визначення кінцевого фінансового результату діяльності підприємств. У зв'язку з цим вивчення сутності фінансового результату є предметом дослідження багатьох авторів.

Так, Д. А. Янок визначив фінансовий результат як прибуток або збиток в закінчених операціях [72, с. 19].

О. В. Петраковською доведено, що фінансові результати діяльності – це прибуток чи збиток, що утворюється як різниця між доходами і витратами, і призводить до збільшення чи зменшення капіталу в результаті фінансово-господарської діяльності [61, с. 20].

Більш правильним, на думку Т. О. Білик, є трактування винагороди підприємців як «фінансового результату» (прибутку чи збитку) суб'єкта господарювання, який визначається як різниця між його сукупними доходами і витратами, що за позитивного результату представляє додаткову вартість, виступає одним із джерел фінансування подальшого розвитку і поточної діяльності підприємства, основним критерієм оцінки її ефективності [7, с. 18].

С. О. Кучеркова стверджує, що фінансовий результат – це кінцевий результат діяльності підприємства за звітний період, який виражається прибутком або збитком, відображається у фінансовій звітності (форма 2 «Звіт про фінансові результати») і визначається послідовно розрахунковим способом з урахуванням усіх видів доходів і витрат, отриманих у процесі здійснення господарських операцій [46, с. 19].

Т. О. Токарева приходять до висновку, що фінансові результати діяльності доцільно розглядати з двох сторін: як економічну категорію і як

методику визначення результату діяльності конкретного суб'єкту підприємницької діяльності [69, с. 18]:

- як економічна категорія фінансовим результатом діяльності є додана вартість, створена працею робітників унаслідок господарської діяльності (теорія А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса);

- для окремих суб'єктів господарської діяльності фінансовими результатами можуть бути: прибуток – перевищення доходів над витратами, або збиток – перевищення витрат над доходами.

Слушною з цього приводу є думка О. І. Мазіної. Так, автор вважає, що як облікова категорія фінансовий результат є наслідком порівняння доходів, отриманих від господарської діяльності та витрат, понесених для отримання цих доходів за визначений період. Як економічна категорія фінансовий результат – це прибуток, джерелом якого є перетворена форма доданої вартості, а додана вартість виступає як наслідок усього авансованого капіталу. Об'єднуюча категорія узагальнює як економічну, так і облікову категорії й формулюється як зміна власного капіталу (чистих активів) господарюючого суб'єкту за звітний період, що є результатом господарських операцій та подій, не пов'язаних з особистим капіталом власників підприємства [50, с. 21].

У вітчизняній практиці алгоритм визначення фінансових результатів для середніх і великих підприємств передбачено НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», для малих підприємств фінансові результати діяльності розраховують відповідно до методики, наведеної П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємства».

З прийняттям НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» підприємства визначають прибуток-збиток на різних стадіях його формування. Виділяють валовий, операційний прибуток, прибуток до оподаткування, чистий прибуток.

З'ясування сутності фінансових результатів є неодмінною умовою для визначення особливостей їх бухгалтерського обліку. Існують різні погляди з

приводу теоретико-методичних засад і організаційної основи формування фінансових результатів, проте всі вони неоднозначні та потребують подальших досліджень.

Розглянемо більш детально поняття «фінансові результати» з точки зору різних вчених (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Визначення поняття «фінансові результати»

Бутинець Ф. Ф., Олійник О. В., Шигун М. М., Шулепова С. М.	Приріст (зменшення) вартості власного капіталу підприємства, що утворився в процесі його підприємницької діяльності за звітний період [12]
Жуков В. Н.	Зведений (інтегруючий) показник, що характеризує фінансовий результат діяльності підприємства, є балансовий (валовий) прибуток або збиток [32]
Карпенко Н. І.	Кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства виражається в показнику прибутку і збитку [38]
Калюга О. В., Калюга Є. В.	Потік грошових коштів, що надходять в резерв держави, підприємства або окремої особи в процесі розподілу національного доходу [37]
Лебедзевич Я. В.	Кінцевий результат фінансово-господарської діяльності правильніше було б назвати не балансовим прибутком, а доходом по балансу (балансовим доходом), оскільки назва показника повинна відображати його економічну суть [47]
Стоуп Д., Хетчинг Х.	Фінансовий результат визначається як приріст або зменшення вартості майна при постійному капіталі на початок і кінець періоду [66]
Чацкіс Ю. Д., Лисюк О. М., Михайлова Т. П.	Кінцевий результат діяльності підприємства, який характеризується сумою прибутку чи збитку [70]
Грязнова А. Г.	Фінансовий результат підприємства – це виражені в грошовій формі економічні результати господарської діяльності комерційних організацій всіх форм власності в цілому та у розрізі підрозділів [23]
Дубровіна Т. А.	Фінансовий результат діяльності організації (прибуток або збиток) визначається як приріст (або зменшення) власного капіталу, що з'явився в процесі її підприємницької діяльності за звітний період [28]
Райсберг Б. А., Лозовський Л. Ш., Стародубцева О. Б.	Позитивний фінансовий результат (прибуток) розраховується як різниця між виручкою від реалізації продукції господарської діяльності та сумою витрат факторів виробництва на цю діяльність в грошовому виразі [65]
Воблий К.Г.	Фінансовий результат за звітний період діяльності організації розглядають як різницю показника чистих активів на кінець і на початок періоду, скориговану на суми, вилучені або додані власниками [16]

Джерело: узагальнено автором

Узагальнюючи понятійно-категорійні підходи вчених-економістів до трактування змісту поняття «фінансовий результат», ми дійшли висновку, що фінансовий результат – це кінцевий результат діяльності підприємства за звітний період, який виражається прибутком або збитком. Прибуток – це позитивний фінансовий результат, який визначається на мікроекономічному рівні за звітний період та характеризується приростом власного капіталу за рахунок перевищення доходів над понесеними на їх досягнення витратами, а збиток – негативний фінансовий результат, який характеризується зменшенням власного капіталу за рахунок перевищення витрат над доходами.

Прибуток являє собою кінцевий фінансовий результат, що характеризує виробничо-господарську діяльність усього підприємства, тобто становить основу економічного розвитку підприємства. Зростання прибутку створює фінансову основу для самофінансування діяльності підприємства, здійснюючи розширене відтворення. За рахунок його виконується частина зобов'язань перед бюджетом, банками й іншими підприємствами. У такий спосіб прибуток стає найважливішим показником оцінки виробничої та фінансової діяльності підприємства. Прибуток характеризує кошториси його ділової активності й фінансове благополуччя.

Прибуток є основним фінансовим джерелом розвитку підприємства, науково-технічного вдосконалення його матеріальної бази і продукції, всіх форм інвестування. Він слугує джерелом сплати податків. З урахуванням значення прибутку вся діяльність підприємства спрямована на його зростання. Тобто прибуток як економічна категорія відбиває дохід, який створений в процесі матеріального виробництва в процесі підприємницької діяльності.

В ході теоретичного дослідження історичного розвитку наукових теорій прибутку підприємств було виокремлено альтернативні теорії визначення методологічних засад даної категорії (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Альтернативні теорії визначення методологічних засад прибутку

Джерело: узагальнено автором на основі [14; 45]

На сучасному етапі господарювання поняття «прибуток» також розглядається в різних значеннях. Результати дослідження наукових підходів до трактування сутності цієї категорії систематизовано нижче (табл. 1.2)

Підходи до трактування поняття «прибуток»

Автор	Визначення сутності поняття «прибуток»	Особливості підходу
Господарський кодекс України [19]	«Прибуток (доход) суб'єкта господарювання є показником фінансових результатів його господарської діяльності, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат та суму амортизаційних відрахувань»	Визначено, що прибуток розраховується шляхом зменшення суми доходів звітного періоду на собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг та суму інших витрат звітного податкового періоду
Бойчик І. М. [10]	«Прибуток є виробничою категорією, що характеризує відносини, які складаються в процесі суспільного виробництва»	Досліджено, що прибуток є виробничою категорією, та не конкретизовано відносини процесу суспільного виробництва.
Бланк І. О. [11]	«Прибуток є вираженим у грошовій формі чистим доходом підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності, і становить різницю між сукупним доходом і сукупними витратами у процесі здійснення цієї діяльності»	Розглядає прибуток як винагороду підприємця, своєрідну плату за те, що він зумів організувати виробництво і збут продукції, ризикуючи власними грошовими ресурсами.
Данилюк М. О. [24]	«Прибуток – частина вартості додаткового продукту, виражена в грошах; частина чистого доходу; грошовий вираз вартості реалізованого чистого доходу, основна форма грошових накопичень господарського суб'єкту»	Наведено кілька окремих визначень прибутку, та не виділено основного, що може бути закладене в процес дослідження.
Кривицька О. Р. [44]	«Прибуток – кінцевий результат, який створює підприємству фінансові ресурси, що необхідні для розширення його діяльності, необхідні для формування його сталості і конкурентоспроможності на ринку товарів і послуг»	Досліджено, що прибуток є основним елементом фінансових ресурсів підприємства, тобто збільшується значення прибутку, амортизаційних відрахувань та позичкових коштів у формуванні фінансових ресурсів підприємств.
Матюшенко І. Ю. [54]	«Прибуток підприємства в загальному розумінні являє собою частину вартості прибуткового продукту, створеного працею, і є складовою частиною доходу підприємства»	Доведено, що прибуток – це прибутковий продукт створений працею.

Автор	Визначення сутності поняття «прибуток»	Особливості підходу
Мочерний С. В. [56]	«Прибуток – це перетворена форма додаткового продукту й додаткової вартості, яка виражає відносини між власниками засобів виробництва і найманими працівниками з приводу його створення і привласнення»	Особливість полягає в тому, що прибуток виражає суспільні відносини, які приносять позитивний фінансовий результат.
Олійник І. О. [58]	«Прибуток є не лише результатом успішної діяльності, в контексті підприємництва він виступає як фактор організації виробництва»	Погоджуємось частково, оскільки доцільно досліджувати вплив даного фактора на виробництво.
Поддєрьогін А. М. [62]	«Прибуток – це частина заново створеної вартості, виробленої і реалізованої, готової до розподілу»	Погоджуємось з автором, що підприємство одержує прибуток після того, як втілена у створеному продукті вартість буде реалізована і набере грошової форми.
Покропивний С. Ф. [63]	«Розглядає прибуток як частину виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на операційну, інвестиційну та фінансову діяльності підприємства»	Характеризуючи перевищення надходжень над витратами, прибуток виражає мету підприємницької діяльності і береться за головний показник її результативності (ефективності).

Джерело: узагальнено автором

Залежно від розмірів прибутку підприємства характеризується як мінімальний, цільовий або максимальний прибуток.

У процесі аналізу використовують різні показники прибутку, які можна класифікувати таким чином [17, с. 212].

1. За видами господарської діяльності розрізняють прибуток від основної (операційної) діяльності, прибуток від інвестиційної діяльності, прибуток від фінансової діяльності.

2. За складом включених елементів розрізняють маржинальний (валовий) прибуток, загальний фінансовий результат звітного періоду до виплати процентів і податків, прибуток до оподаткування, чистий прибуток.

Маржинальний прибуток – це різниця між виручкою (нетто) і прямими виробничими витратами на реалізовану продукцію.

Брутто-прибуток включає фінансові результати від операційної, фінансової й інвестиційної діяльності, позареалізаційні і надзвичайні доходи і витрати (до виплати процентів і податків). Характеризує загальний фінансовий результат, зароблений підприємством для всіх зацікавлених сторін (держави, кредиторів, власників, найманого персоналу).

Прибуток до оподаткування – це результат після виплати відсотків кредиторам.

Чистий прибуток – це та сума прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати всіх податків, виплата за економічними санкціями та інших обов'язкових відрахувань.

3. Залежно від характеру діяльності підприємства розрізняють прибуток від звичайної (традиційної) діяльності і прибуток від надзвичайних ситуацій, незвичайних для цього підприємства.

4. За характером оподаткування розрізняють оподатковуваний і неоподатковуваний (пільговий) прибуток відповідно до податкового законодавства, що періодично переглядається.

5. За ступенем обліку інфляційного чинника розрізняють номінальний прибуток і реальний прибуток, скоригований на темп інфляції у звітному періоді.

6. За економічним змістом прибуток поділяють на бухгалтерський і економічний. Бухгалтерський прибуток визначають як різницю між доходами і поточними явними витратами, відображеними в системі бухгалтерських рахунків. Економічний прибуток відрізняється від бухгалтерського тим, що в розрахунку його величини враховують не лише явні витрати, а й неявні, не відображені в бухгалтерському обліку (наприклад, витрати на утримання основних засобів, що належать власнику фірми).

7. За характером використання чистий прибуток поділяють на капіталізований і споживаний. Капіталізований прибуток – це частина

чистого прибутку, який спрямовують на фінансування приросту активів підприємства. Споживаний прибуток – та його частина, яку витрачають на виплату дивідендів акціонерам і засновникам підприємства.

Формування фінансових результатів можна розглядати як частину загальної системи господарювання, що пов'язана із прийняттям рішень щодо забезпечення необхідного їх розміру на рівні суб'єкта господарювання для досягнення тактичних та оперативних цілей.

1.2. Порядок формування фінансових результатів та чинники, що впливають на них

Господарська діяльність будь-якого підприємства передбачає постійне співставлення доходів і витрат та визначення фінансового результату.

Позитивний фінансовий результат (прибуток) характеризується перевищенням доходів над витратами, які були понесені для їх одержання, а негативний (збиток) – навпаки.

Прибуток – це мета, заради якої здійснює діяльність підприємство. Така важлива роль прибутку зумовлена його функціями: оціночної, розподільчої, стимулюючої, соціальної [5, с. 5].

Оціночна – характеризує ефект господарської діяльності підприємства, а за величиною прибутку визначається його фінансова стійкість та інвестиційна привабливість.

Розподільча – полягає у тому, що прибуток використовується як інструмент розподілу результатів господарської діяльності підприємства для задоволення потреб держави, найманих працівників та власників.

Стимулююча – прибуток визначає мету діяльності підприємства і є джерелом забезпечення його сталого розвитку і стійкого фінансового стану.

Соціальна – прибуток через його розподіл задовольняє різноманітні соціальні потреби персоналу підприємства, його власників, населення на регіональному рівні та суспільства в цілому.

Кінцеві результати виробничої діяльності підприємств залежно від економічного змісту і цільового призначення поділяють на такі види:

1. Валова продукція сільського господарства – натуральний і вартісний результат взаємодії факторів виробництва, отриманий у рослинництві та тваринництві протягом року. До її складу включають вартість основної, побічної і супутньої продукції, приріст незавершеного виробництва і вартість вирощування молодих культурних насаджень.

Вартість валової продукції визначають за собівартістю її виробництва у поточних цінах та, найчастіше, у порівнянних цінах 2010 року.

2. Валове виробництво сільськогосподарської продукції – різниця між усією валовою продукцією і тією її частиною, яка була використана на виробниче споживання. (насіння, корми, яйця на інкубацію, гній, солома).

3. Товарна продукція – це частина валової продукції, яка реалізована різним споживачам. Визначається в натуральній та грошовій формах. Грошові надходження від продажу товарної продукції називають грошовим доходом або грошовою виручкою.

4. Валовий прибуток (валовий збиток) – це різниця між чистою виручкою і виробничою собівартістю (рис. 1.3).

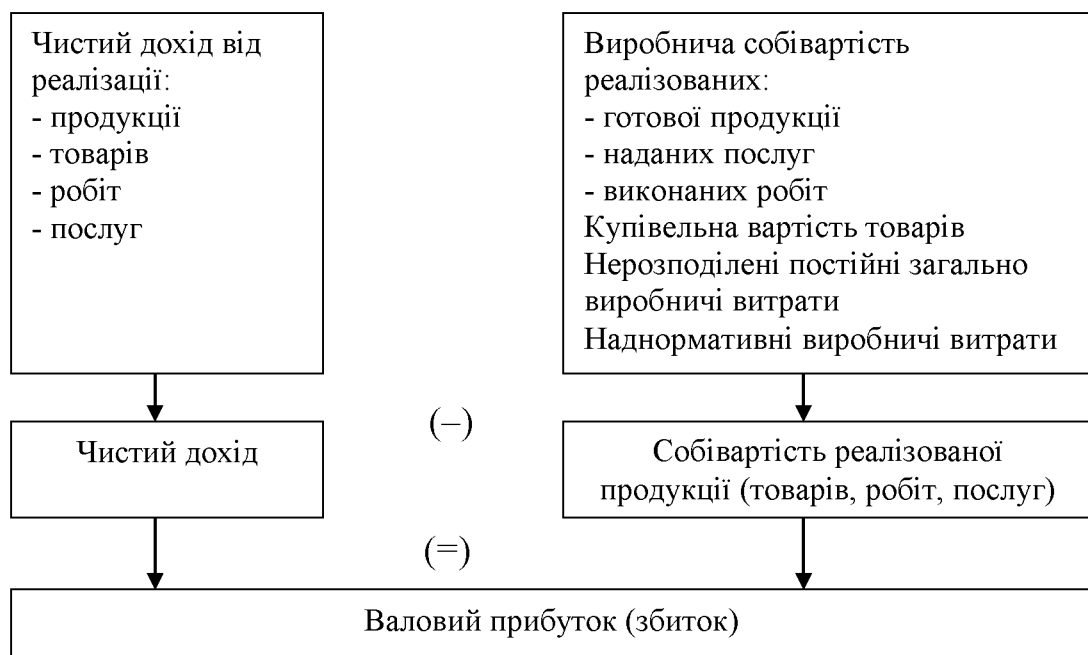

Рис. 1.3. Формування валового прибутку підприємства [43, с. 144].

5. Рівень товарності – це відсоткове відношення товарної продукції до валової, взятих у натуральному вираженні.

6. Кінцева продукція – та, що надійшла в особисте споживання людей або у виробниче споживання за межі підприємства. Визначається у вартісному вираженні за цінами фактичної реалізації.

7. Операційний прибуток – це фінансовий результат від операційної діяльності, який визначається вирахуванням операційних витрат від валового прибутку та додаванням одержаного результату до інших операційних доходів (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Формування фінансових результатів від операційної діяльності [30, с. 439].

8. Чиста продукція – це новостворена вартість, яка є складовою частиною валової продукції (сукупного продукту) без вартості виробничо спожитих матеріальних витрат.

9. Валовий дохід – це загальна сума доходу від усіх видів діяльності, отримана протягом звітного року в грошовій, матеріальній і (або) нематеріальній формі (від реалізації товарів, цінних паперів, операцій лізингу, позареалізаційних операцій тощо).

10. Чиста виручка – це різниця між грошовою виручкою і сумою наданих знижок, повернених за раніше придбані товари, податку на додану вартість, акцизного збору.

11. Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування – це сума операційного прибутку та доходу від участі в капіталі, доходів у формі дивідендів, відсотків від фінансових інвестицій за вирахуванням витрат, пов'язаних з позичковим капіталом (збитків від участі в капіталі, втрат від уцінки інвестицій і необоротних активів) тощо.

12. Прибуток (збиток) від звичайної діяльності після оподаткування – це різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податків на прибуток.

13. Надзвичайний прибуток (збиток) отримують інколи від операції, яка не є характерною для звичайної діяльності (володіння векселями, облігаціями, бонами).

14. Чистий прибуток (збиток) – це сума прибутку (збитку) від звичайної діяльності після оподаткування, надзвичайного прибутку (збитку) і податків з надзвичайного прибутку (рис. 1.5).

Використання чистого прибутку підприємство може здійснювати через попереднє формування цільових грошових фондів або спрямовуючи кошти безпосередньо на фінансування витрат.

Всі чинники, що визначають величину прибутку матеріалізуються через збільшення обсягів реалізації об'єктів діяльності підприємства і цін,

зменшення виробничої собівартості, оптимізацію структури і асортименту продукції, адміністративних витрат і витрат на збут.

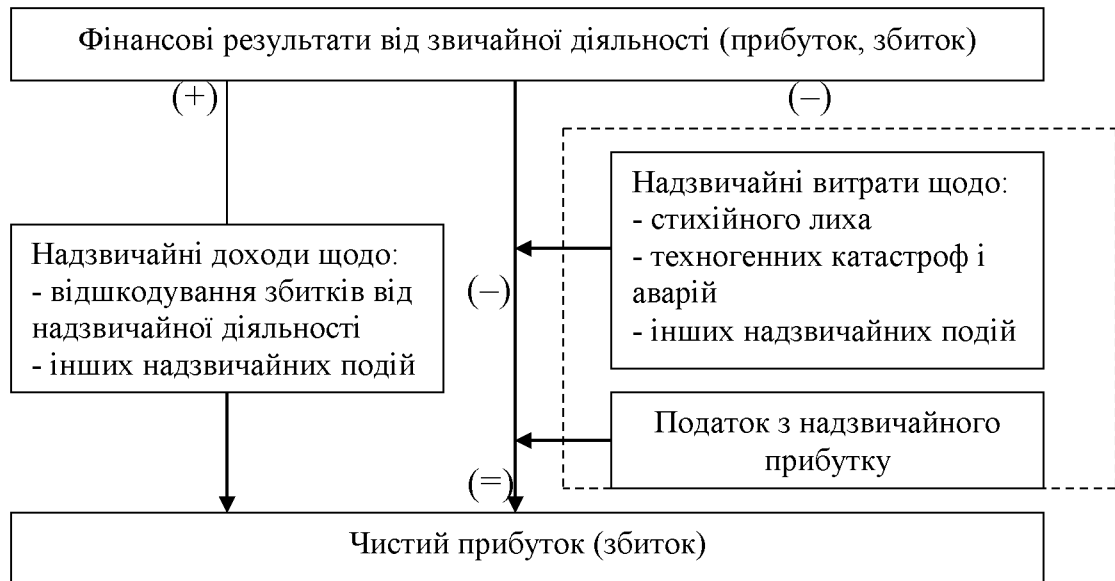

Рис. 1.5. Формування чистого прибутку (збитку) підприємства [42, с. 41]

Щоб оцінити результати господарювання та ефективність використання складових процесу виробництва, за допомогою яких отримано прибуток, його суму потрібно віднести до відповідних показників. У підсумку буде отримано показник ефективності, або рентабельності.

Прибуток – це підсумковий показник, результат фінансово-господарської діяльності підприємств як суб'єктів господарювання. Тому прибуток відбиває результати цієї діяльності і залежить від багатьох факторів.

Прибуток є головним двигуном підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки. Авансуючи капітал у виробництво товарів, підприємець цікавиться насамперед вигодою, рівнем приросту вкладеного у виробництво капіталу.

На фінансовий результат впливають дві групи різноманітних факторів: фактори, що не залежать від діяльності підприємства (зовнішні); фактори, що перебувають у компетенції підприємств (внутрішні).

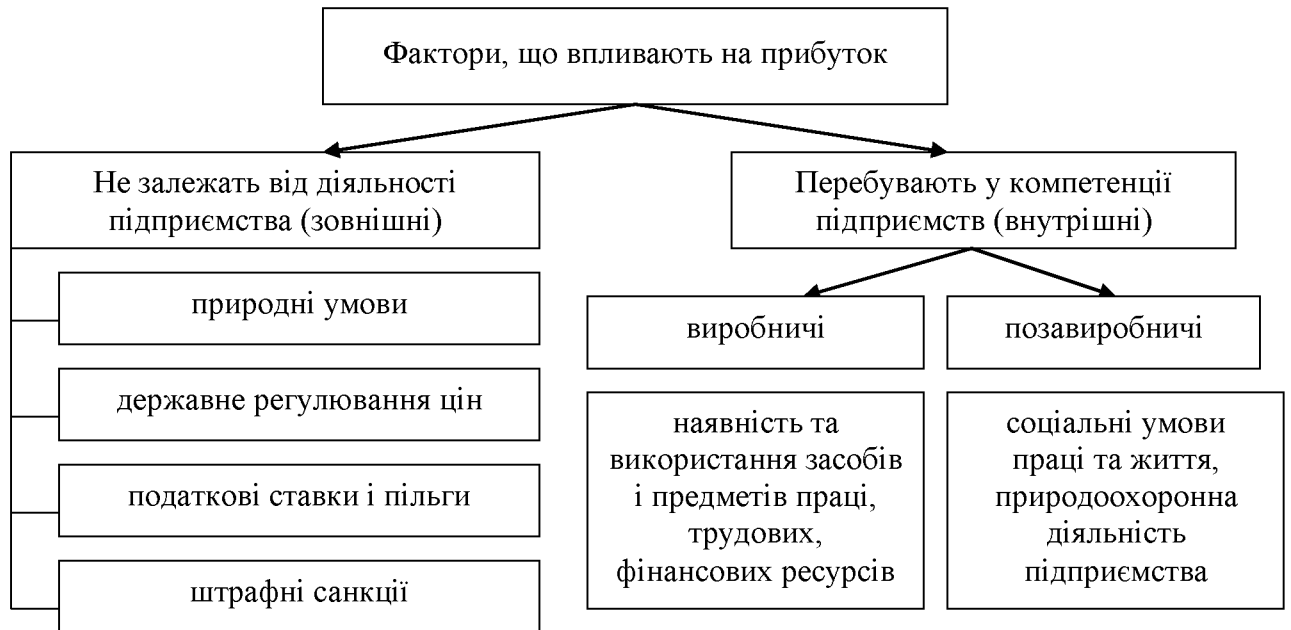

Рис. 1.6. Фактори, що впливають на фінансові результати сільськогосподарських підприємств

Джерело: розроблено автором на основі [51]

Усі вище перераховані фактори перебувають у тісному взаємозв'язку і взаємозалежності, і всі впливають на величину прибутку. Аналіз ступеня впливу цих факторів на прибуток дасть змогу знайти та використати резерви зростання прибутку сільськогосподарських підприємств і підвищити рівень їх фінансової безпеки.

Процес формування і використання прибутку є досить складним і неоднозначним у зв'язку із специфікою аграрної галузі. Можна виділити такі особливості формування прибутку сільськогосподарських підприємств, які впливають із особливостей їх діяльності:

1. Вища ймовірність неотримання прибутку в результаті обставин, що не залежать від підприємства (епідемія, навала сарани, посуха, ураган).
2. Частину прибутку необхідно спрямовувати на придбання та утримання дорогих основних засобів (процес виробництва здійснюється на великих площах, широко використовуються різні за функціональним призначенням сільськогосподарські машини).

3. Формування прибутку відбувається залежно від періоду закінчення виробничого процесу, оскільки процес виробництва не збігається з календарним роком.

4. За частиною продукції не формуються фінансові результати, оскільки вона надходить до внутрішнього обороту, тобто спрямовується на внутрішньогосподарське споживання.

5. Застосовується різний порядок формування і розподілу прибутку, оскільки передбачені особливі організаційно-правові форми аграрних підприємств.

6. Значний вплив на процес формування прибутку мають природно-кліматичні фактори (характерна сезонність виробництва).

Фінансові результати сільськогосподарського підприємства можуть бути оцінені з різним ступенем деталізації залежно від цілей аналізу, існуючої інформації, програмного, технічного та кадрового забезпечення. Найбільш доцільним є виділення процедур експрес-аналізу та поглибленого аналізу фінансових результатів, де розрізняють ряд показників:

- загальні показники характерні для всіх галузей економіки, специфічні – для окремих галузей;
- первинні показники формуються за даними обліку планової інформації, похідні – розраховуються на базі первинних даних;
- синтетичні (інтегральні) показники узагальнюють складні економічні явища та процеси;
- результативний показник – це показник, що є об'єктом дослідження.

У сільськогосподарських підприємствах поглиблений аналіз складу, структури та динаміки доходів, виробничої й повної собівартості, прибутків (збитків) від реалізації окремих видів продукції (товарів, робіт, послуг) та в галузях рослинництва і тваринництва проводиться з використанням інформації форми № 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств». Дана статистична звітність дає можливість визначити прибутковість продукції, як у абсолютних, так і

відносних величинах, що в свою чергу дозволяє визначити основні складові, які забезпечують позитивний фінансовий результат (прибуток) та запропонувати конкретні заходи щодо його збільшення.

Для проведення аналізу стану підприємства важливим є вибір інформативних ознак для опису та послідовного дослідження соціально-економічних систем. Переважно це пов'язано із вартістю діагностичного дослідження або труднощами одержання інформації, значними витратами часу на її пошук, систематизацію, аналіз та обробку.

У процесі аналізу необхідно вивчити склад прибутку, його структуру, динаміку і виконання плану за звітний період. Послідовність проведення аналізу прибутку підприємства відображена на рис. 1.7.

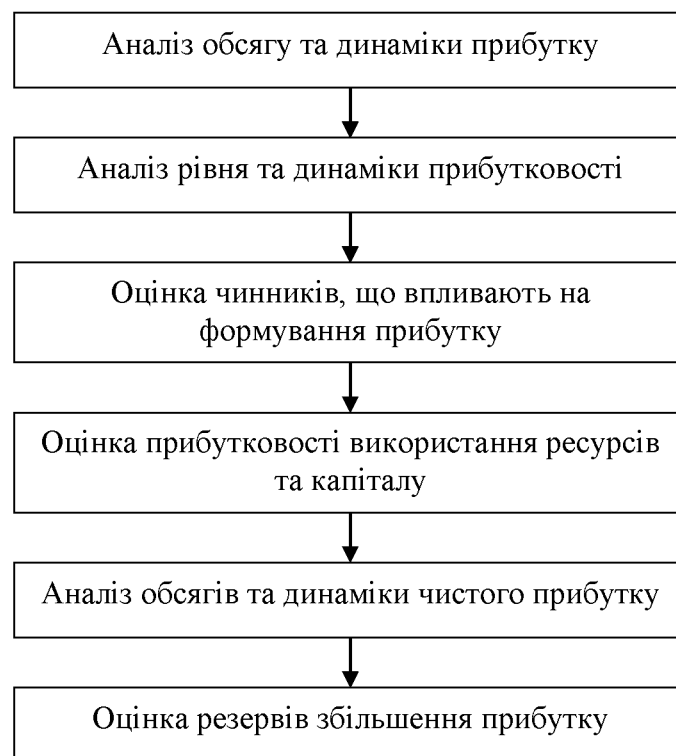

Рис. 1.7. Послідовність методики аналізу прибутку підприємства та оцінки резервів його збільшення [39, с. 268]

Під час вивчення динаміки прибутку слід враховувати інфляційні фактори зміни його суми. Для цього виручку коригують на середньозважений індекс зростання цін на продукцію підприємства в середньому по галузі, а витрати на реалізовану продукцію зменшують на

їхній приріст у результаті підвищення цін на спожиті ресурси за аналізований період.

Аналіз прибутку проводиться в тісному взаємозв'язку з об'ємними показниками, з показниками наявності окремих видів ресурсів, обсягу попиту і пропозиції, чисельності і структури споживачів, їх грошових доходів та іншими показниками зовнішньої і внутрішньої сфер, що впливають на кінцеві результати діяльності підприємства.

Методика дослідження прибутку підприємства передбачає розрахунок впливу окремих чинників на суму прибутку і прибутковість. Одним із головних чинників, що безпосередньо впливають на прибуток, є обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг).

Висновки до розділу 1.

Узагальнюючи понятійно-категорійні підходи вчених-економістів до трактування змісту поняття «фінансовий результат», ми дійшли висновку, що фінансовий результат – це кінцевий результат діяльності підприємства за звітний період, який виражається прибутком або збитком. Прибуток – це позитивний фінансовий результат, який визначається на мікроекономічному рівні за звітний період та характеризується приростом власного капіталу за рахунок перевищення доходів над понесеними на їх досягнення витратами, а збиток – негативний фінансовий результат, який характеризується зменшенням власного капіталу за рахунок перевищення витрат над доходами.

У процесі аналізу використовують різні показники прибутку, які можна класифікувати таким чином: за видами господарської діяльності; за складом включених елементів; залежно від характеру діяльності підприємства; за характером оподаткування; за ступенем обліку інфляційного чинника; за економічним змістом; за характером використання.

На фінансовий результат впливають дві групи різноманітних факторів: фактори, що не залежать від діяльності підприємства (зовнішні); фактори, що

перебувають у компетенції підприємств (внутрішні). Процес формування і використання прибутку є досить складним і неоднозначним у зв'язку із специфікою аграрної галузі.

Ефективність управління прибутком сільськогосподарського підприємства можна визначити шляхом співвідношення добутку чистого прибутку та інтегрального показника фінансово-економічної стійкості звітного періоду до базисного. Інтегральний показник фінансово-економічної стійкості пропонуємо обчислювати як середню геометричну з добутків показників, які обрані нами для відображення фінансово-економічної стійкості сільськогосподарських підприємств.

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ ТА НАПЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Економічна оцінка джерел формування фінансових результатів підприємства

Аналіз доходів, витрат і фінансових результатів є важливим напрямом оцінки ефективності господарської діяльності підприємства. Доходи класифікуються за такими видами: чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); інші операційні доходи; дохід від участі в капіталі; інші фінансові доходи; інші доходи; інші види доходів.

Проаналізуємо склад та динаміку доходів підприємства Полтавського району (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Склад та динаміка доходів підприємства Полтавського району, 2017 – 2021 рр.

Показники	Роки					2021 р. до 2017 р.	
	2017	2018	2019	2020	2021	абсолютне відхилення, (+, -)	відносне відхилення, %
Чистий дохід від операційної діяльності (реалізації продукції, товарів, робіт, послуг)	105555	104273	119230	126019	145464	39909	37,8
Дохід від іншої операційної діяльності	3063	973	1030	303	2076	-987	-32,2
Дохід від фінансової діяльності	22	27	18	87	98	76	345,5
Дохід від інвестиційної діяльності	36	1	78	4	1	-35	-97,2
Усього доходів	108676	105274	120356	126413	147639	38963	35,9

Сума доходів підприємства за 2017 – 2021 рр. збільшилася на 38963 тис. грн. або 35,9 % і становить 147639 тис. грн. Таке зростання відбулося за рахунок збільшення чистого доходу від операційної діяльності та доходів від фінансової діяльності. Зокрема, за досліджуваний період чистий дохід від операційної діяльності збільшився на 37,8 % і дорівнює 145464 тис. грн., а дохід від фінансової діяльності зріс у 4,5 рази до 98 тис. грн. У той же час інші операційні доходи зменшилися на 32,2 % і знаходяться на рівні 2076 тис. грн., а доходи від інвестиційної діяльності у звітному році практично відсутні (1 тис. грн.).

Підприємство формує доходи переважно в процесі основної операційної діяльності (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Структура доходів підприємства
Полтавського району, 2017 – 2021 рр.**

Показники	Роки					Абсолютне відхилення (+,-) 2021 р. від:	
	2017	2018	2019	2020	2021	2017 р.	2019 р.
Чистий дохід від операційної діяльності (реалізації продукції, товарів, робіт, послуг)	97,1	99,0	99,1	99,7	98,5	1,4	-0,5
Дохід від іншої операційної діяльності	2,8	0,9	0,9	0,2	1,4	-1,4	0,6
Дохід від фінансової діяльності	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
Дохід від інвестиційної діяльності	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	-0,1
Усього доходів	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x	x

Так, у 2021 р. у загальній величині доходів 98,5 % припадає на чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), 1,4 % – інші операційні доходи та 0,1 % інші фінансові доходи.

За допомогою способу ланцюгових підстановок визначимо вплив факторів (середньорічної вартості майна і ресурсовіддачі) на зміну чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Інформація для проведення факторного аналізу чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)

Показники	Умовне позначення	2017 р.	2021 р.	Відхилення (+, -)	
				абсолютне	відносне, %
Середньорічна вартість капіталу, тис. грн	К	122861	159480	36618,5	29,8
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	ЧД	105555	145464	39909	37,8
Ресурсовіддача, грн	РВ	0,86	0,91	0,05	6,2

Загальний рівень ресурсовіддачі у підприємстві у 2021 р. порівняно з 2017 р. збільшився на 0,05 грн. (6,2 %) і становить 0,91 грн.

Загальна зміна доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$\Delta\text{ЧД} = 39909 \text{ тис. грн.}$$

у тому числі за рахунок факторів:

а) середньорічної вартості капіталу (екстенсивний чинник):

$$\Delta\text{ЧД}_\text{К} = 31460,5 \text{ тис. грн.}$$

б) ресурсовіддача (інтенсивний чинник):

$$\Delta\text{ЧД}_\text{РВ} = 8448,5 \text{ тис. грн.}$$

У 2021 р. порівняно з 2017 р. чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) збільшився на 39909 тис. грн, або 37,8 %. Ця зміна відбулася під впливом таких факторів. У результаті зростання середньорічної вартості капіталу на 36618,5 тис. грн (29,8 %), чистий дохід збільшився на 31460,5 тис. грн. Водночас за рахунок підвищення ресурсовіддачі на 0,05 грн (6,2 %) чистий дохід зріс на 8448,5 тис. грн.

Таким чином, головним фактором збільшення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) стало збільшення середньорічної вартості капіталу. Частка впливу екстенсивного чинника в загальній зміні результативного показника становить 78,8 %, а інтенсивного (підвищення ефективності використання активів) – 21,2 %.

Оскільки основним джерелом доходу є дохід від реалізації продукції, проаналізуємо динаміку та структуру доходів підприємства (табл. 2.4).

Динаміка доходу від реалізації продукції сільського господарства у підприємстві, 2017 – 2021 рр.

Показники	Роки					2021 р. до 2017 р.	
	2017	2018	2019	2020	2021	абсолютне відхилення, (+, -)	відносне відхилення, %
Продукція рослинництва – всього	58445,5	55310,4	67560,2	75682,6	87821,3	29375,8	50,3
Зернові та зернобобові	34369,5	37172,5	39860,1	45867	48153,9	13784,4	40,1
з них: пшениця	10413,8	6105,8	11119	13882	13637,2	3223,4	31,0
кукурудза на зерно	14198,3	23479,8	25644,9	25261,9	25306,6	11108,3	78,2
жито	0	0	5	211	0	x	x
ячмінь	3497,8	3519,4	722	3818,7	7487,1	3989,3	114,1
горох	6223,1	4066,4	2369,2	2614,2	1720,3	-4502,8	-72,4
овес	36,6	1,2	0	79,2	2,7	-33,9	-92,6
Технічні культури – всього	24042,1	18136,4	27670	29804	39647,2	15605,1	64,9
у т. ч. насіння соняшнику	18936,4	15085,9	22183,4	24821,4	27636,1	8699,7	45,9
боби сої	940,7	216,7	0	0	0	-940,7	-100,0
насіння ріпаку	4165	2833,8	5486,6	4982,6	12011,1	7846,1	188,4
Овочі відкритого ґрунту	33,9	1,5	30,1	11,6	20,2	-13,7	-40,4
Продукція тваринництва – всього	42022,2	44330,7	46686,4	45388,5	51212,4	9190,2	21,9
Тварини сільськогосподарські живі:	15759	16749,6	16182,3	14416,1	15697,1	-61,9	-0,4
у т. ч. велика рогата худоба	7430,4	7095,5	8615,4	6891,3	9216,9	1786,5	24,0
свині	8328,6	9654,1	7566,9	7524,8	6480,2	-1848,4	-22,2
Молоко	26193,8	27526,3	30454,5	30909,7	35456,1	9262,3	35,4
Мед	29,4	54,8	49,6	62,7	59,2	29,8	101,4
Продукція сільського господарства	100467,7	99641,1	114246,6	121071,1	139033,7	38566	38,4

Аналіз даних табл. 2.4 показує, що за досліджуваний період чистий дохід від реалізації продукції рослинництва у підприємстві збільшився на 50,3 % і становить 87821,3 тис. грн., що відбулося як за рахунок збільшення

товарної продукції зернових так і технічних культур, окрім гороху, вівса, а також дохід від реалізації овочів відкритого ґрунту зменшився на 40,4 %.

Чистий дохід від реалізації продукції тваринництва за аналізований період збільшився на 21,9 % і дорівнює 51212,4 тис. грн., що відбулося за рахунок збільшення доходу від реалізації продукції скотарства: молоко – на 35,4 %, велика рогата худоба – на 24,0 %, тоді як дохід від реалізації продукції свинарства зменшився на 22,2 %.

В цілому чистий дохід від реалізації продукції сільського господарства у підприємстві у 2021 р. порівняно з 2017 р. збільшився на 38566 тис. грн. або 38,4 % і становить 139033,7 тис. грн.

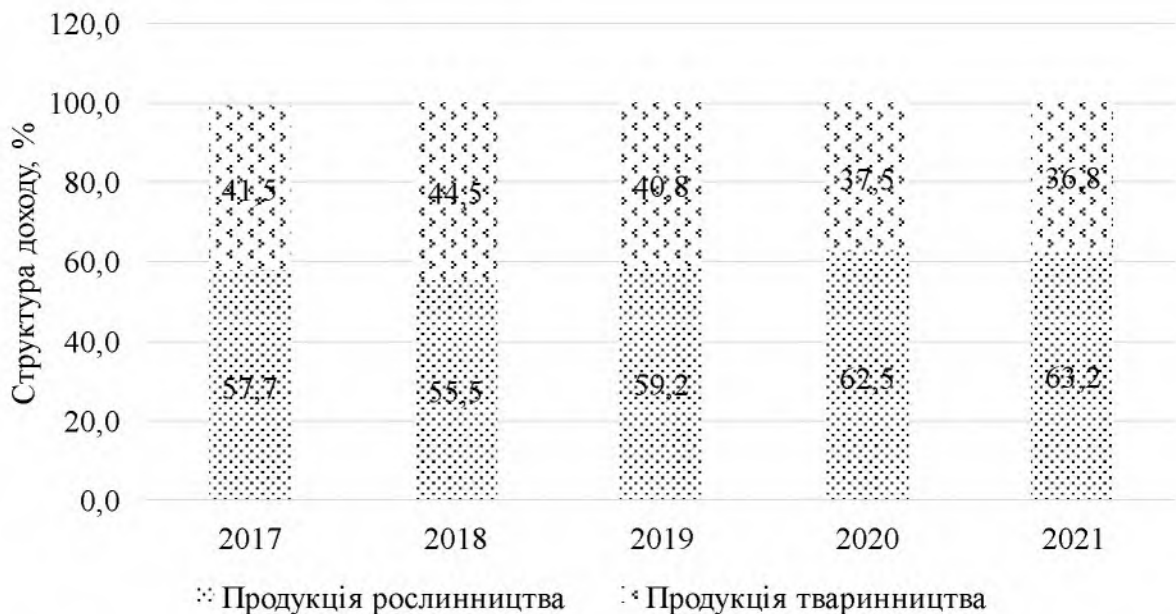

Рис. 2.1. Структура чистого доходу від реалізації продукції сільського господарства у підприємстві Полтавського району, 2017 – 2021 рр., %

У структурі чистого доходу від реалізації продукції сільського господарства підприємства більшу питому вагу займає дохід від реалізації продукції рослинництва – 63,2 %, що на 5,5 % більше порівняно з 2017 р. Відповідно частка доходу від галузі тваринництва за аналізований період зменшилася до 36,8 %.

**Структура доходу від реалізації продукції сільського господарства
у підприємстві, 2017 – 2021 рр.**

Показники	Роки					Абсолютне відхилення 2021 р. від:	
	2017	2018	2019	2020	2021	2017 р.	2019 р.
Зернові та зернобобові – всього	34,2	37,3	34,9	37,9	34,6	0,4	-0,3
з них: пшениця	10,4	6,1	9,7	11,5	9,8	-0,6	0,1
кукурудза на зерно	14,1	23,6	22,4	20,9	18,2	4,1	-4,2
жито	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0
ячмінь	3,5	3,5	0,6	3,2	5,4	1,9	4,8
горох	6,2	4,1	2,1	2,2	1,2	-5,0	-0,8
овес	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
Технічні культури – всього	23,9	18,2	24,2	24,6	28,5	4,6	4,3
у т. ч. насіння соняшнику	18,8	15,1	19,4	20,5	19,9	1,0	0,5
боби сої	0,9	0,2	0,0	0,0	0,0	-0,9	0,0
насіння ріпаку	4,1	2,8	4,8	4,1	8,6	4,5	3,8
Овочі відкритого ґрунту	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Тварини сільськогосподарські живі:	15,7	16,8	14,2	11,9	11,3	-4,4	-2,9
у т. ч. велика рогата худоба	7,4	7,1	7,5	5,7	6,6	-0,8	-0,9
свині	8,3	9,7	6,6	6,2	4,7	-3,6	-2,0
Молоко	26,1	27,6	26,7	25,5	25,5	-0,6	-1,2
Мед	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0

За 2017 – 2021 рр. частка доходу від реалізації зернових та зернобобових у підприємстві збільшилася на 0,4 % і становить 34,6 %, у тому числі частка кукурудзи на зерно збільшилася на 4,1 % до 18,2 %, ячменю – на 1,9 % до 5,4 %, тоді як частка доходів від пшениці зменшилася на 0,6 % до 9,8 %, гороху – на 5,0 % до 1,2 %. При цьому такі зернові культури як жито та овес не формують дохід від даної групи культур.

Частка технічних культур у структурі доходу від реалізації продукції сільського господарства мала стійку тенденцію до збільшення і у 2021 р. знаходилася на рівні 28,5 %, що на 4,6 % перевищує рівень базового року.

Серед технічних культур найбільш значимою є реалізація насіння соняшнику та насіння ріпаку – 19,9 % та 8,6 % відповідно.

Серед продукції тваринництва найбільшу питому вагу у структурі доходів належить виробництву і реалізації молока – 25,5 %, тоді як частка тварин сільськогосподарських живих постійно зменшувалася і становить 11,3 %. При цьому питома вага продукції свинарства зменшилася за 2017 – 2021 рр. на 3,6 % до 4,7 %, а продукція м'ясного скотарства на 0,8 % до 6,6 %.

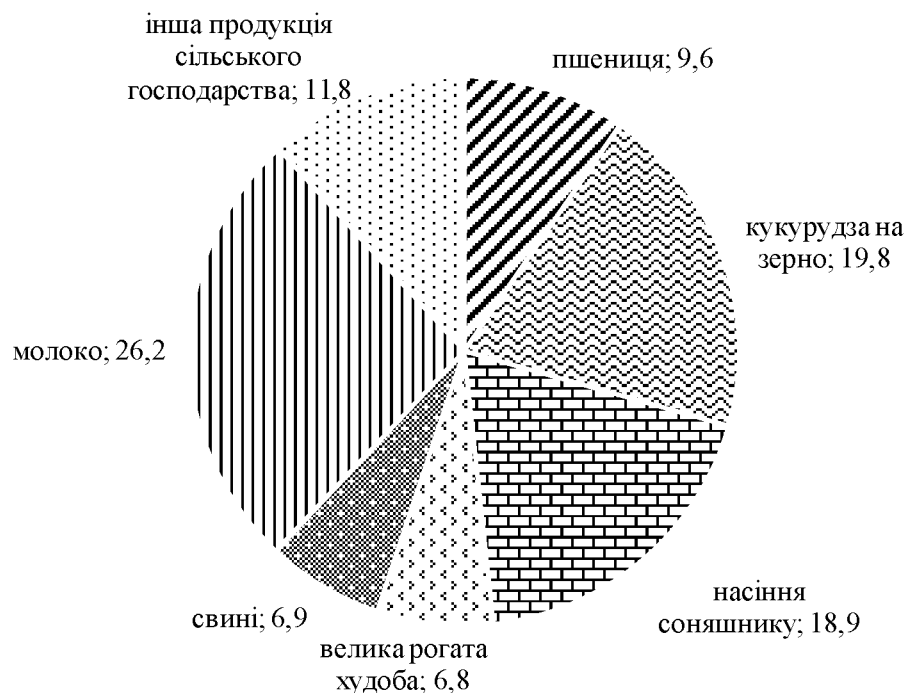

Рис. 2.2. Структура доходу від реалізації продукції сільськогосподарства у підприємстві, у середньому за 2017 – 2021 рр., %

У середньому за 2017 – 2021 рр. найбільшу частку у структурі чистого доходу від реалізації продукції сільськогосподарства займало виробництво і реалізація молока – 26,2 %, кукурудзи на зерно – 19,8 %, насіння соняшнику – 18,9 %, зерно пшениці – 9,6 %, продукція свинарства – 6,9 %, продукція м'ясного скотарства – 6,8 % (рис. 2.2).

Отже підприємство має молочно-зерновий виробничий напрям з розвинутим виробництвом технічних культур. Коефіцієнт спеціалізації становить 0,18, що свідчить про низький рівень спеціалізації.

АВС-аналіз – це інструмент, який дає змогу визначити рейтинг товарів за зазначеними критеріями і виявити ту частину асортименту, яка забезпечує максимальний ефект. Ідея АВС-аналізу будується на основі принципу Парето, суть якого полягає у такому: «20% зусиль дають 80% результату, а інші 80% зусиль – лише 20% результату», тобто 20% усіх товарів дають 80% обороту.

Отримавши накопичувальний розмір доходу у відсотках, можна здійснити класифікацію товарної продукції (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

АВС-аналіз товарної сільськогосподарської продукції у підприємстві Полтавського району, 2017 – 2021 рр.

Найменування продукції	Дохід від реалізації за 2017 – 2021 рр., тис. грн.	Частка в загальному обсязі, %	Частка накопичувальним підсумком, %	Клас
Молоко	150540,4	26,2	26,2	А
Кукурудза на зерно	113891,5	19,8	46,0	
Насіння соняшнику	108663,2	18,9	65,0	
Пшениця	55157,8	9,6	74,6	
Продукція свинарства	39554,6	6,9	81,4	В
Продукція м'ясного скотарства	39249,5	6,8	88,3	
Насіння ріпаку	29479,1	5,1	93,4	
Ячмінь	19045	3,3	96,7	С
Горох	16993,2	3,0	99,7	
Боби сої	1157,4	0,2	99,9	
Мед	255,7	0,0	99,9	
Жито	216	0,0	100,0	
Овес	119,7	0,0	100,0	
Овочі відкритого ґрунту	97,3	0,0	100,0	
Продукція сільського господарства	574420,4	100,0	x	x

Як свідчать дані табл. 2.6, найбільш важливим у підприємстві Полтавського району є виробництво таких видів продукції, як молоко, кукурудза на зерно, насіння соняшнику та пшениця, що забезпечують одержання 74,6 % доходу від реалізації продукції сільського господарства. Проміжною продукцією є м'ясо свиней, великої рогатої худоби та насіння

ріпаку, їх частка в структурі доходу становить 18,8 % у середньому за досліджуваний період. В свою чергу, всі останні види товарної продукції (ячмінь, горох, боби сої, мед, жито, овес, овочі відкритого ґрунту) на підприємстві займають не надто вагомі позиції та приносять найменші доходи.

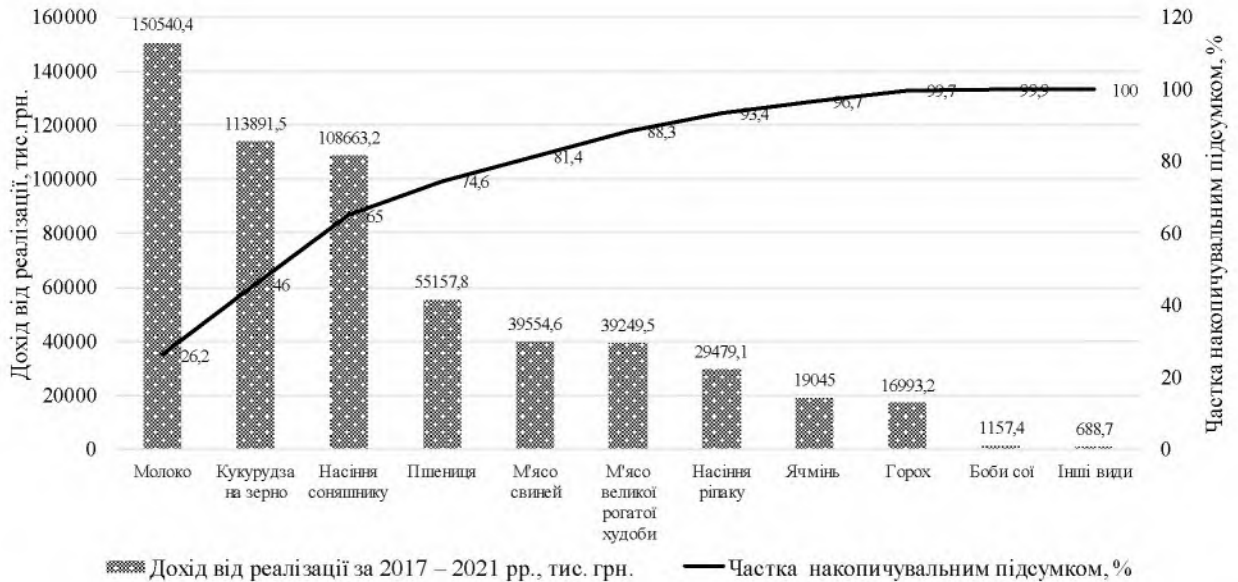

Рис. 2.3. Динаміка доходів від реалізації продукції сільського господарства у підприємстві, 2017 – 2021 рр.

У підприємстві товарна продукція класу А займає 28,6 %, класу В – 21,4 %, а класу С – 50,0 %. Керівництву підприємства необхідно приділити увагу збільшенню питомої ваги продукції у складі класу В приблизно на 5 %, переважно за рахунок скорочення товарних позицій класу С.

З метою забезпечення переходу товарної продукції з класу С до класу В рекомендовано збільшувати її кількість за рахунок науково обґрунтованої сівоzmіни. Так, доцільно в наступних періодах більшу частину посівних площ виділити під такі культури, як горох та боби сої, які є азотфіксуючими культурами.

Витрати визначаються витратами певного періоду одночасно з визначенням доходу, для отримання якого вони здійснені. Витрати, які неможливо прямо пов'язати з доходом певного періоду, відображаються у

складі витрат того звітного періоду, в якому були здійснені (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Динаміка та склад витрат підприємства, 2017 – 2021 рр.

Показники	Роки					2021 р. до 2017 р.	
	2017	2018	2019	2020	2021	абсолютне відхилення, (+, -)	відносне відхилення, %
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	80235	90245	101437	102243	100034	19799	24,7
Адміністративні витрати	8783	9042	9300	9710	10309	1526	17,4
Витрати на збут	1002	735	819	1006	919	-83	-8,3
Інші операційні витрати	1093	1518	1971	2512	3189	2096	191,8
Витрати від фінансової діяльності	741	358	667	746	1141	400	54,0
Витрати від інвестиційної діяльності	1462	694	1177	541	1143	-319	-21,8
Усього витрат	93316	102592	115371	116758	116735	23419	25,1

Аналіз даних табл. 2.7 показує, що за 2017 – 2021 рр. витрати підприємства збільшилися на 25,1 % і становлять 116735 тис. грн. Негативну динаміку мали лише витрати на збут та витрати інвестиційної діяльності, які зменшилися на 8,3 % та 21,8 % відповідно. Собівартість реалізованої продукції у підприємстві за аналізований період збільшилася на 24,7 % до 100034 тис. грн., адміністративні витрати – на 17,4 % до 10309 тис. грн., витрати від фінансової діяльності – на 54,0 % до 1141 тис. грн. При цьому сума інших операційних витрат зросла у 2,9 рази.

У структурі витрат підприємства 85,7 % припадає на собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), що на 0,3 % менше порівняно з 2017 р. Частка адміністративних витрат за аналізований період зменшилася на 0,6 % і становить 8,8 %. Витрати на збут складають лише 0,8 % витрат підприємства.

**Структура витрат господарської діяльності підприємства,
2017 – 2021 рр.**

Показники	Роки					Абсолютне відхилення 2021 р. від:	
	2017	2018	2019	2020	2021	2017 р.	2019 р.
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	86,0	88,0	87,9	87,6	85,7	-0,3	-2,2
Адміністративні витрати	9,4	8,8	8,1	8,3	8,8	-0,6	0,8
Витрати на збут	1,1	0,7	0,7	0,9	0,8	-0,3	0,1
Інші операційні витрати	1,2	1,5	1,7	2,2	2,7	1,6	1,0
Витрати від фінансової діяльності	0,8	0,3	0,6	0,6	1,0	0,2	0,4
Витрати від інвестиційної діяльності	1,6	0,7	1,0	0,5	1,0	-0,6	0,0
Усього витрат	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x	x

Витрати від фінансової та інвестиційної діяльності займають у структурі витрат однакову часту – 1,0 %. У той же час за досліджуваний період частка інших операційних витрат збільшилася на 1,6 % і знаходиться на рівні 2,7 %.

Оскільки операційна діяльність формує переважну частину сукупного доходу підприємства дослідимо структуру операційних витрат за елементами (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**Склад та структура операційних витрат за елементами у
підприємстві, 2017, 2021 рр.**

Елементи операційних витрат	2017 р.		2021 р.		2021 р. до 2017 р.	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	абсолютне відхилення, (+, -)	відносне відхилення, %
Матеріальні затрати	41690	43,8	101349	51,8	59659	143,1
Витрати на оплату праці	24993	26,3	39849	20,4	14856	59,4
Відрахування на соціальні заходи	5380	5,7	8561	4,4	3181	59,1
Амортизація	9508	10,0	15725	8,0	6217	65,4
Інші операційні витрати	13613	14,3	30146	15,4	16533	121,5
Операційні витрати – всього	95184	100,0	195630	100,0	100446	105,5

Як свідчать дані табл. 2.8, операційні витрати підприємства за досліджуваний період зросли у 2,1 рази і дорівнюють 195630 тис. грн. Таке зростання відбулося з рахунок зростання матеріальних витрат у 2,4 рази та інших операційних витрат – у 2,2 рази, тоді як витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи збільшилися на 59,4 %, а сума амортизаційних відрахувань збільшилася на 65,4 %.

Фінансовий результат – це приріст (або зменшення) вартості власного капіталу підприємства, що утворюється у процесі його підприємницької діяльності за звітний період. Для визначення фінансового результату, необхідно порівняти доходи звітного періоду і витрати, понесені для одержання цих доходів. Основним показником, який характеризує фінансові результати діяльності є прибуток.

Таблиця 2.9

**Формування фінансових результатів діяльності у
підприємстві Полтавського району, 2017 – 2021 рр., тис. грн.**

Показники	Роки					2021 р. у % до 2017 р.
	2017	2018	2019	2020	2021	
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	105555	104273	119230	126019	145464	137,8
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	80235	90245	101437	102243	100034	124,7
Валовий прибуток	25320	14028	17793	23776	45430	179,4
У % до чистого доходу від реалізації продукції	24,0	13,5	14,9	18,9	31,2	х
Інші операційні доходи	3063	973	1030	303	2076	67,8
Адміністративні витрати	8783	9042	9300	9710	10309	117,4
Витрати на збут	1002	735	819	1006	919	91,7
Інші операційні витрати	1093	1518	1971	2512	3189	291,8
Фінансовий результат від операційної діяльності	17505	3706	6733	10851	33089	189,0
Інші фінансові доходи	22	27	18	87	98	445,5
Інші доходи	1462	694	1177	541	1143	78,2
Фінансові витрати	741	358	667	746	1141	154,0
Інші витрати	1462	694	1177	541	1143	78,2
Фінансовий результат від звичайної діяльності	15360	2682	4985	9655	30904	201,2
Чистий фінансовий результат	15360	2682	4985	9655	30904	201,2

Виходячи з даних, наведених у табл. 2.9 можна зазначити, що у 2021 р. порівняно з 2017 р. у підприємстві чистий дохід від реалізації продукції збільшився на 37,8% і становив 145464 тис. грн.

Операційні витрати за досліджуваний період збільшилися на 25,6 % і дорівнюють 114451 тис. грн.

У структурі операційних витрат найбільшу питому вагу займають собівартість реалізованої продукції – 87,4 % що на 0,7 % менше порівняно з 2017 р. При цьому частка адміністративних витрат зменшилася на 0,6 % до 9,0 %. Сума витрат на збут зменшилася на 8,3 %, а їх питома вага зменшилася на 0,3 % і становить 1,1 %, а сума інших операційних витрат зросла у 2,9 рази, тоді як їх частка за досліджуваний період збільшилася на 1,6 % до 2,8 %.

Валовий прибуток підприємства за 2017 – 2021 рр. збільшився на 79,4 % і становив 45430 тис. грн. або 31,2 % чистого доходу від реалізації продукції. У зв'язку з випереджаючим зростанням рівня доходів порівняно з операційними витратами у 2021 р. підприємство отримало прибуток від операційної діяльності в розмірі 33089 тис. грн., що на 89,0 % перевищує рівень 2017 р. У той же час фінансові витрати зросли на 54,0 % до 1141 тис. грн., інші витрати зменшилися на 21,8 % до 1143 тис. грн. Відповідно фінансовий результат від звичайної діяльності зріс у 2 рази і дорівнює 30904 тис. грн.

Чистий фінансовий результат підприємства відповідає фінансовому результату від звичайної діяльності, і за досліджуваний період збільшився на 15544 тис. грн. або у 2 рази і становить 30904 тис. грн. Протягом 2018 – 2020 рр. частка чистого прибутку у чистому доході знаходилася на досить низькому рівні і коливалася від 2,6 % до 7,7 %, а у 2021 р. збільшилася до 21,2 %.

Частка чистого прибутку у структурі валового прибутку складає 68,0 %, що на 7,3 % перевищує показник 2017 р. (рис. 2.4).

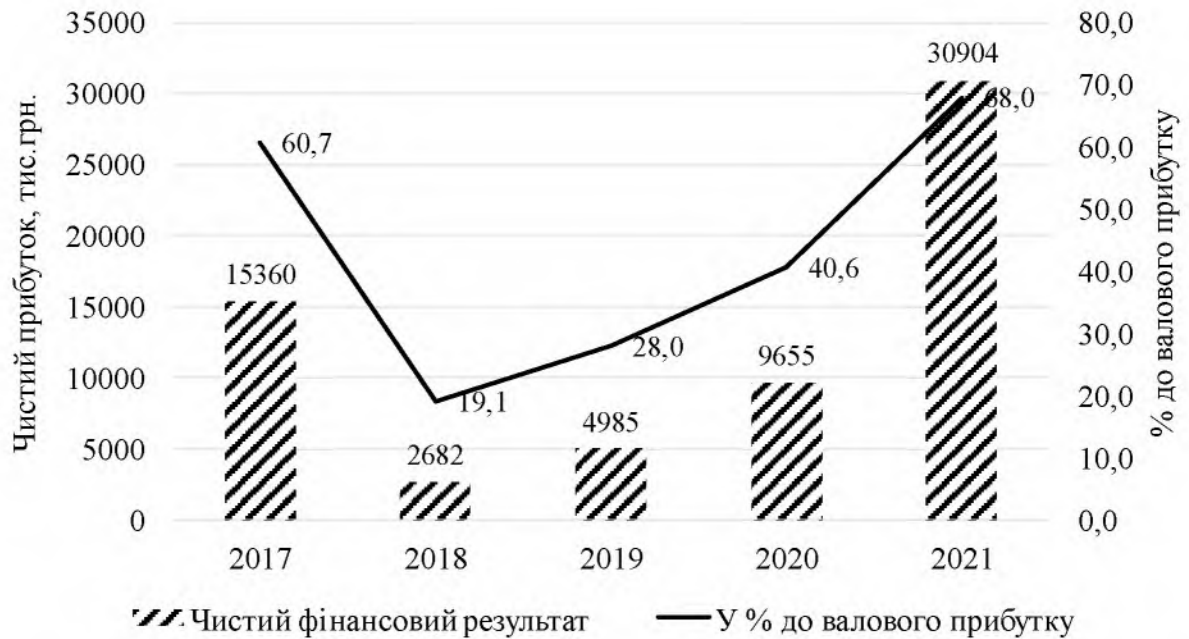

Рис. 2.4. Динаміка чистого фінансового результату у підприємстві, 2017 – 2021 рр.

Таким чином, збільшення фінансових результатів діяльності у підприємстві позитивно впливає на можливості відтворення ресурсного забезпечення та збільшення виробничого потенціалу підприємства.

2.2. Факторний аналіз формування фінансових результатів діяльності підприємства

Обсяг реалізації продукції може справляти позитивний і негативний вплив на суму прибутку. Збільшення обсягу продажів рентабельної продукції приводить до пропорційного збільшення прибутку. Якщо ж продукція є збитковою, то при збільшенні обсягу реалізації відбувається зменшення суми прибутку, отриманого від реалізації рентабельної продукції. При цьому обсяг реалізації має прямий вплив на доходи підприємства. Тобто при збільшенні обсягу реалізації дохід також зростає, і навпаки, зменшення обсягів реалізації призводить до зменшення доходу.

Дослідимо обсяги реалізації продукції досліджуваного підприємства

(табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Динаміка обсягів реалізації продукції сільського господарства у підприємстві, 2017 – 2021 рр., ц

Показники	Роки					2021 р. до 2017 р.	
	2017	2018	2019	2020	2021	абсолютне відхилення, (+, -)	відносне відхилення, %
Зернові та зернобобові – всього	86263	93991	118520	97652	74867	-11396	-13,2
з них: пшениця	26929	14169	28131	29374	20203	-6726	-25,0
кукурудза на зерно	39099	64312	83166	52391	40382	1283	3,3
жито	-	-	12	471	-	x	x
ячмінь	9623	7451	1906	9898	11836	2213	23,0
горох	10487	8056	5305	5307	2441	-8046	-76,7
овес	125	3	-	211	5	-120	-96,0
Насіння соняшнику	21298	15928	26564	22585	15167	-6131	-28,8
Боби сої	1053	197	-	-	-	x	x
Насіння ріпаку	4162	2863	6074	4440	7440	3278	78,8
Овочі відкритого ґрунту	59	4	46	14	36	-23	-39,0
М'ясо великої рогатої худоби	2711	2353	2987	2194	2274	-437	-16,1
М'ясо свиней	2789	2870	2329	2341	1956	-833	-29,9
Молоко	38350	38382	39660	37468	37275	-1075	-2,8
Мед	4,75	9,42	8,18	11,5	7,15	2,4	50,5

Аналіз даних табл. 2.9 показує, що обсяги реалізації продукції сільського господарства у підприємстві протягом досліджуваного періоду в цілому зменшилися, окрім кукурудзи на зерно, ячменю, насіння ріпаку та меду. Зокрема, обсяг реалізації зернових та зернобобових зменшився на 13,2 %, що відбулося за рахунок зменшення реалізації пшениці – на 25,0 %, гороху – на 76,7 %, вівса – на 96,0 %. При цьому обсяг реалізації кукурудзи на зерно збільшився на 3,3 %, ячменю – на 23,0 %.

Вирощування сої припинено з 2018 р. і відповідно її реалізація відсутня. За досліджуваний період обсяги реалізації насіння соняшнику

зменшилося на 28,8 %, однак реалізація насіння ріпаку збільшилася на 78,8 %.

Реалізація продукції тваринництва демонструє стійку тенденцію до зменшення, що пов'язано зі зменшенням обсягів виробництва продукції. Зокрема, реалізація тварин великої рогатої худоби зменшилося на 16,1 %, свиней – на 29,9 %, молока – на 2,8 %, тоді як реалізація меду збільшилася на 50,5 %.

Таблиця 2.10

Рівень товарності продукції сільського господарства у підприємстві, 2017 – 2021 рр., %

Показники	Роки					Абсолютне відхилення (+,-) 2021 р. від:	
	2017	2018	2019	2020	2021	2017 р.	2019 р.
Зернові та зернобобові – всього	95,4	79,5	79,7	88,4	53,1	-42,2	-26,6
з них: пшениця	71,9	93,0	73,8	83,9	60,2	-11,7	-13,6
кукурудза на зерно	129,2	82,5	93,3	99,8	47,8	-81,5	-45,5
жито	-	-	2,4	120,2	-	x	x
ячмінь	68,6	47,6	13,8	61,9	62,7	-5,9	48,9
горох	138,6	92,7	83,9	91,5	78,1	-60,5	-5,8
овес	11,7	0,5	-	27,4	0,6	-11,1	0,6
Насіння соняшнику	108,2	84,2	113,0	127,4	78,3	-30,0	-34,7
Боби сої	82,8	-	-	-	-	x	x
Насіння ріпаку	100,0	100,0	100,0	100,2	100,0	0,0	0,0
Овочі відкритого ґрунту	77,6	4,2	34,1	14,1	29,8	-47,9	-4,3
М'ясо великої рогатої худоби	115,6	99,3	158,2	117,8	115,7	0,1	-42,5
М'ясо свиней	90,6	102,2	89,6	99,2	89,7	-0,9	0,1
Молоко	94,0	96,2	100,5	99,9	99,3	5,4	-1,1
Мед	30,4	47,9	38,9	69,9	39,5	9,0	0,5

Досить високим рівнем товарності характеризуються такі види продукції, як насіння ріпаку – 100,0 %, м'ясо великої рогатої худоби – 115,7 %, м'ясо свиней – 89,7 %, молоко – 99,3 %, насіння соняшнику – 78,3 %, гороху – 78,1 %.

Високий рівень товарності свідчить про продаж продукції в сезон, що негативно впливає на цінову конкурентоспроможність продукції.

Цінова конкуренція проявляється в намаганні товаровиробників використати ціну як важіль утримання і зміцнення своєї позиції на ринку. Проте, знижуючи ціну, підприємець повинен обов'язково брати до уваги наступні обставини, що зниження ціни не повинне бути надто великим, це лише короткострокова перевага над конкурентами, в умовах цінової конкуренції зміцнюють своє становище на ринку ті підприємства, які виробляють товари з високою ціновою конкурентоспроможністю, під якою розуміють ступінь можливого зниження товаровиробником ціни на свій товар порівняно з ринковою ціною, за якого забезпечується беззбитковість його виробництва (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

**Динаміка середніх цін реалізації продукції сільського господарства
у підприємстві, 2017 – 2021 рр., грн./ц**

Показники	Роки					2021 р. до 2017 р.	
	2017	2018	2019	2020	2021	абсолютне відхилення, (+, -)	відносне відхилення, %
Зернові та зернобобові – всього	398,43	395,49	336,32	469,70	643,19	244,77	61,4
з них: пшениця	386,71	430,93	395,26	472,59	675,01	288,30	74,6
кукурудза на зерно	363,14	365,09	308,36	482,18	626,68	263,54	72,6
жито	-	-	416,67	447,98	-	х	х
ячмінь	363,48	472,34	378,80	385,81	632,57	269,09	74,0
горох	593,41	504,77	446,60	492,59	704,75	111,34	18,8
овес	292,80	400,00	-	375,36	540,00	247,20	84,4
Насіння соняшнику	889,12	947,13	835,09	1099,02	1822,12	933,00	104,9
Боби сої	893,35	1100,00	-	-	-	х	х
Насіння ріпаку	1000,72	989,80	903,29	1122,21	1614,40	613,67	61,3
Овочі відкритого ґрунту	574,58	375,00	654,35	828,57	561,11	-13,47	-2,3
М'ясо великої рогатої худоби	2740,83	3015,51	2884,30	3140,98	4053,17	1312,33	47,9
М'ясо свиней	2986,23	3363,80	3248,99	3214,35	3312,99	326,75	10,9
Молоко	683,02	717,17	767,89	824,96	951,20	268,18	39,3
Мед	6189,47	5817,41	6063,57	5452,17	8279,72	2090,25	33,8

Динаміка середніх цін реалізації у підприємстві за досліджуваний період мала позитивну динаміку, при цьому ціни реалізації продукції рослинництва зростали вищими темпами порівняно з продукцією тваринництва. Так, середня ціна реалізації зернових та зернобобових у 2021 р. порівняно з 2017 р. збільшилася на 61,4 % і дорівнює 643,19 грн./ц, у тому числі пшениці – на 74,6 %, кукурудзи на зерно – на 72,6 %, ячменю – на 74,0 %, гороху – на 18,4 %, вівса – на 84,4 %.

Ціна реалізації насіння соняшнику за аналізований період зросла у 2,0 рази і становить 1822,12 грн./ц, насіння ріпаку – на 61,3 % до 1614,4 грн./ц. По овочах відкритого ґрунту відбулося падіння ціни реалізації на 2,3 %, тоді як у 2020 р. спостерігався найвищий рівень цін на дану продукцію.

Ціни реалізації продукції тваринництва зростали повільнішими темпами. Зокрема, ціна реалізації м'яса великої рогатої худоби у 2021 р. порівняно з 2017 р. збільшилася на 47,9 % і становить 4053,17 грн./ц, м'яса свиней – на 10,9 % до 3312,99 грн./ц. При цьому середня ціна реалізація молока збільшилася на 39,3 % і дорівнює 951,2 грн./ц, однак слід відмітити нижчий рівень цін на продукцію тваринництва порівняно з середніми по підприємствах України.

Факторний аналіз виручки від реалізації продукції сільського господарства показує вплив двох факторів – обсягу реалізації та середньої ціни реалізації.

Факторний аналіз доходу від реалізації продукції рослинництва у підприємстві показує, що дохід збільшився за рахунок збільшення обсягу реалізації та зростання ціни реалізації по таких культурах, як кукурудза на зерно, ячмінь та насіння ріпаку, причому ціни реалізації здійснили більш суттєвий вплив на фінансовий результат (табл. 2.12). По таких видах продукції як пшениця та насіння соняшнику дохід від реалізації збільшився на 3223,4 тис. грн. та 8699,7 тис. грн. відповідно, що обумовлено лише зростанням середніх цін реалізації, тоді як зменшення обсягу реалізації зумовило зменшення загального доходу.

Факторний аналіз доходу від реалізації продукції рослинництва у підприємстві, 2017, 2021 рр.

Продукція	Обсяг реалізації продукції, ц		Середня ціна реалізації, грн./ц		Дохід, тис. грн.		Абсолютна зміна (+; -) виручки, тис. грн.		
	2017 р.	2021 р.	2017 р.	2021 р.	2017 р.	2021 р.	загальна	у т. ч. за рахунок	
								обсягу реалізації	середньої ціни реалізації
Зернові та зернобобові, всього	86263	74867	398,43	643,19	34369,5	48153,9	13784,4	-4540,5	18324,9
з них: пшениця	26929	20203	386,71	675,01	10413,8	13637,2	3223,4	-2601,0	5824,4
кукурудза на зерно	39099	40382	363,14	626,68	14198,3	25306,6	11108,3	465,9	10642,4
ячмінь	9623	11836	363,48	632,57	3497,8	7487,1	3989,3	804,4	3184,9
горох	10487	2441	593,41	704,75	6223,1	1720,3	-4502,8	-4774,6	271,8
овес	125	5	292,80	540,00	36,6	2,7	-33,9	-35,1	1,2
Насіння соняшнику	21298	15167	889,12	1822,12	18936,4	27636,1	8699,7	-5451,2	14150,9
Насіння ріпаку	4162	7440	1000,72	1614,40	4165	12011,1	7846,1	3280,4	4565,7
Овочі відкритого ґрунту	59	36	574,58	561,11	33,9	20,2	-13,7	-13,2	-0,5

Дохід від реалізації гороху та вівса зменшився за рахунок суттєвого зменшення обсягів реалізації. У той же час дохід від реалізації овочів відкритого ґрунту зменшився на 13,7 тис. грн., як за рахунок зменшення обсягів реалізації, так і за рахунок зниження ціни.

Факторний аналіз доходу від реалізації продукції тваринництва показує, що дохід від реалізації продукції галузі скотарства у 2021 р. порівняно з 2017 р. збільшився за рахунок фактору зростання середньої ціни реалізації, тоді як зменшення обсягу реалізації негативно вплинуло на фінансовий результат (табл. 2.13).

Дохід від реалізації продукції м'ясного скотарства зменшився на 1848,5 тис. грн., що обумовлено лише зменшенням обсягу реалізації на 29,9 %. У той же час дохід від реалізації меду збільшився на 29,8 тис. грн. за рахунок як збільшення обсягу реалізації, так і ціни реалізації.

Факторний аналіз доходу від реалізації продукції тваринництва у підприємстві, 2017, 2021 рр.

Продукція	Обсяг реалізації продукції, ц		Середня ціна реалізації, грн./ц		Дохід, тис. грн.		Абсолютна зміна (+; -) виручки, тис. грн.		
	2017 р.	2021 р.	2017 р.	2021 р.	2017 р.	2021 р.	загальна	у т. ч. за рахунок	
								обсягу реалізації	середньої ціни реалізації
М'ясо великої рогатої худоби	2711	2274	2740,83	4053,17	7430,4	9216,9	1786,5	-1197,7	2984,2
М'ясо свиней	2789	1956	2986,23	3312,99	8328,6	6480,2	-1848,4	-2487,5	639,1
Молоко	38350	37275	683,02	951,20	26193,8	35456,1	9262,3	-734,2	9996,5
Мед	4,75	7,15	6189,47	8279,72	29,4	59,2	29,8	14,9	14,9

Оскільки основним абсолютним показником, що визначає ефективність поєднання і використання ресурсів у процесі виробництва і реалізації, є прибуток, то необхідно перейти до його факторного аналізу з метою виявлення резервів подальшого збільшення прибутку.

До чинників, що впливають на операційний прибуток, належать зміни: ціни на реалізовану продукцію, обсягів реалізації продукції, собівартості одиниці продукції, собівартості продукції за рахунок структурних зрушень. Суть розрахунку впливу на операційний прибуток наведених чинників полягає в послідовному аналізі кожного з них, тобто припускається, що інші чинники у цей час на прибуток не впливають.

Факторний аналіз прибутку від реалізації продукції галузі рослинництва у підприємстві свідчить про переважаючий вплив ціни порівняно з повною собівартості реалізації по таких видах продукції як пшениця, кукурудза на зерно, ячмінь, насіння соняшнику, насіння ріпаку, що зумовило зростання рівня прибутку на 1 ц реалізованої продукції. Зокрема, прибуток від реалізації зернових та зернобобових в цілому збільшився на 107,3 грн./ц (81,4 %), за рахунок зростання середньої ціни реалізації на

61,4 %, тоді як збільшення повної собівартості на 51,6 % зумовили зменшення прибутку на 137,46 грн./ц. При цьому по гороху, ціна реалізації зростала нижчими темпами порівняно з повною собівартістю, зумовило зменшення прибутку на 1 ц продукції на 8,13 грн. (3,3 %). Прибуток від реалізації вівса збільшився на 315,2 грн./ц, як за рахунок збільшення ціни реалізації так і зниження рівня собівартості, тоді як у 2017 р. його реалізація була збитковою.

Таблиця 2.14

Факторний аналіз прибутку від реалізації продукції галузі рослинництва у підприємстві Полтавського району, 2017, 2021 рр.

Продукція	Ціна 1 ц, грн.		Собівартість 1 ц, грн.		Прибуток на 1 ц		Відхилення		
							2021 р. від 2017 р., грн.		
	Роки						загальне	у тому числі за рахунок:	
2017	2021	2017	2021	2017	2021	ціни 1 ц		собівартості 1 ц	
Зернові та зернобобові культури – всього	398,43	643,19	266,56	404,02	131,87	239,17	107,30	244,77	-137,46
у т. ч. пшениця	386,71	675,01	265,07	411,62	121,65	263,39	141,75	288,30	-146,55
кукурудза на зерно	363,14	626,68	230,82	410,95	132,31	215,73	83,42	263,54	-180,13
ячмінь	363,48	632,57	327,13	354,62	36,35	277,95	241,60	269,09	-27,49
горох	593,41	704,75	346,81	466,28	246,60	238,47	-8,13	111,34	-119,47
овес	292,80	540,00	368,00	300,00	-75,20	240,00	315,20	247,20	68,00
Насіння соняшнику	889,12	1822,12	447,32	983,08	441,80	839,05	397,25	933,00	-535,76
Насіння ріпаку	1000,72	1614,40	526,43	1008,95	474,29	605,44	131,15	613,67	-482,52
Овочі відкритого ґрунту	574,58	561,11	542,37	1641,67	32,20	-1080,56	-1112,76	-13,47	-1099,29

Прибуток від реалізації насіння соняшнику та насіння ріпаку збільшився на 397,25 грн./ц (89,9 %) та 131,15 грн./ц (27,7 %) відповідно, основним фактором зростання стало збільшення ціни реалізації у 2 рази по соняшнику та на 61,3 % по насінню ріпаку, тоді як зростання повної собівартості у 2,2 рази та на 91,7 % відповідно негативно вплинули на фінансовий результат реалізації продукції. При цьому виробництво овочів

відкритого ґрунту з прибуткового перетворилося у збиткове у звітному році (1112,76 грн./ц), що обумовлено негативною дією двох факторів – зниженням ціни реалізації та збільшенням повної собівартості.

Таблиця 2.15

Факторний аналіз прибутку від реалізації продукції галузі тваринництва у підприємстві Полтавського району, 2017, 2021 рр.

Продукція	Ціна 1 ц, грн.		Собівартість 1 ц, грн.		Прибуток на 1 ц		Відхилення		
							2021 р. від 2017 р., грн.		
	Роки						загальне	у тому числі за рахунок:	
2017	2021	2017	2021	2017	2021	ціни 1 ц		собівартості 1 ц	
М'ясо великої рогатої худоби	2740,83	4053,17	3528,59	3848,72	-787,75	204,44	992,20	1312,33	-320,14
М'ясо свиней	2986,23	3312,99	3141,99	3252,04	-155,75	60,94	216,70	326,75	-110,06
Молоко	683,02	951,20	589,26	719,07	93,76	232,13	138,37	268,18	-129,81
Мед	6189,47	8279,72	6947,37	46629,37	-757,89	-38349,6	-37591,8	2090,2	-39682,0

Результати факторного аналізу прибутку від реалізації продукції галузі тваринництва свідчить, що зростання фінансового результату по продукції тваринництва відбулося за рахунок лише фактору зростання ціни, тоді як збільшення собівартості негативно вплинуло на формування прибутку. При цьому слід відмітити, що у 2017 р. збитковим було виробництво м'яса великої рогатої худоби, свиней та виробництво меду. У 2021 р. прибутковість виробництва та реалізації м'яса великої рогатої худоби становила 204,44 грн./ц, зростання прибутковості відбулося за рахунок збільшення ціни реалізації на 47,9 %, прибутковість м'яса свиней становить 60,94 грн./ц, збільшення рівня прибутковості відбулося також за рахунок збільшення ціни на 10,9 %. У 2021 р. порівняно з 2017 р. прибутковість виробництва молока збільшилася на 268,18 грн./ц (у 2,9 рази), що обумовлено збільшенням ціни реалізації на 39,3 %, тоді як збільшення повної собівартості на 22,0 % негативно вплинуло на прибуток.

Розглянемо вплив основних чинників на зміну валового прибутку за галузями сільськогосподарського виробництва.

Вихідні дані для розрахунку впливу чинників на прибуток від реалізації продукції рослинництва подано в додатку А.

Прибуток від реалізації продукції рослинництва:

$$\text{Пр}_0 = 22833,6 \text{ тис. грн.}$$

$$\text{Пр}_1 = 35097,4 \text{ тис. грн.}$$

Розрахуємо зміну прибутку:

1) в абсолютному виразі:

$$\Delta\text{Пр} = 12263,8 \text{ тис. грн.}$$

2) у відносному виразі:

$$\Delta\text{Пр}\% = 53,7 \%$$

Відносний вплив чинників на загальний приріст прибутку і одержані результати занесемо у табл. 2.16.

Таблиця 2.16

**Приріст прибутку від реалізації продукції рослинництва за чинниками
у підприємстві, 2017, 2021 рр.**

Чинники зміни прибутку	Відносна зміна чинників, %	Приріст (зменшення) прибутку, тис. грн.
Обсяг реалізованої продукції	-16,5	-3770,5
Ціни реалізації продукції	78,6	38640,9
Собівартість реалізованої продукції	75,1	-22606,6
Всього	x	12263,8

Виходячи з даних табл. 2.16 можна зазначити, що у 2021 р. порівняно з 2017 р. прибуток від реалізації продукції рослинництва у підприємстві збільшився на 12263,8 тис. грн. (53,7 %). У зв'язку зі зменшенням обсягів реалізації продукції на 16,5 %, прибуток зменшився на 770,5 тис. грн., а за рахунок зростання повної собівартості на 75,1 %, прибуток зменшився на 22606,6 тис. грн. За рахунок зростання середніх цін реалізації продукції рослинництва на 78,6 %, прибуток від реалізації збільшився на 38640,9 тис. грн.

Таким чином, на збільшення прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції позитивно вплинуло лише зростання

середніх цін реалізації, а негативно – зменшення обсягів реалізації та зростання повної собівартості продукції.

Вихідні дані для розрахунку впливу чинників на прибуток від реалізації продукції тваринництва подано в додатку Б. Відносний вплив чинників на загальний приріст прибутку і одержані результати занесемо у табл. 2.17.

Таблиця 2.17

**Приріст прибутку від реалізації продукції тваринництва за чинниками
у підприємстві Полтавського району, 2017, 2021 рр.**

Чинники зміни прибутку	Відносна зміна чинників, %	Приріст (зменшення) прибутку, тис. грн.
Обсяг реалізованої продукції	-7,8	371,4
Ціни реалізації продукції	36,3	13634,9
Собівартість реалізованої продукції	16,8	-6065,7
Всього	x	7940,5

Валовий прибуток від реалізації продукції галузі тваринництва за 2017 – 2021 рр. збільшився на 7940,5 тис. грн. або у 8,8 разів і становить 8962,7 тис. грн.

Збільшення валового прибутку галузі тваринництва обумовлено зростанням середньої ціни реалізованої продукції тваринництва на 36,3 %. При цьому слід відмітити, що за рахунок зменшення обсягу реалізації збиткової продукції на 7,8 %, валовий прибуток галузі тваринництва збільшився на 371,4 тис. грн. У той же час збільшення повної собівартості продукції на 16,8 %, валовий прибуток зменшився на 6065,7 тис. грн., однак переважаючим лишається позитивний фактор зростання ціни реалізації.

Таким чином, на збільшення прибутку від реалізації продукції тваринництва в цілому позитивно вплинуло збільшення середніх цін реалізації та зменшення обсягів реалізації збиткової продукції, а негативно – зростання повної собівартості продукції.

З використанням адитивних моделей, використовуючи дані табл. 2.9, проаналізуємо фактори формування показників фінансових результатів за видами діяльності досліджуваного підприємства.

$$\Delta\text{ЧФР} = +15544 \text{ тис. грн.}$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) фінансового результату від операційної діяльності:

$$\Delta\text{ЧФР}_{\text{ФРОД}} = + 15584 \text{ тис. грн.}$$

з нього:

1.1) операційного доходу:

$$\Delta\text{ЧФ}_{\text{РОД}} = + 38922 \text{ тис. грн.}$$

1.2) операційних витрат:

$$\Delta\text{ЧФ}_{\text{РОВ}} = -23338 \text{ тис. грн.}$$

2) фінансового результату від фінансової діяльності:

$$\Delta\text{ЧФ}_{\text{РФРФД}} = -324 \text{ тис. грн.}$$

з нього:

2.1) доходу від фінансової діяльності:

$$\Delta\text{ЧФ}_{\text{РДФД}} = +76 \text{ тис. грн.};$$

2.2) витрат від фінансової діяльності:

$$\Delta\text{ЧФ}_{\text{РВФД}} = -400 \text{ тис. грн.};$$

3) фінансового результату від інвестиційної діяльності:

$$\Delta\text{ЧФ}_{\text{РФРІД}} = +284 \text{ тис. грн.};$$

з нього:

3.1) доходу від інвестиційної діяльності:

$$\Delta\text{ЧФ}_{\text{РДІД}} = -35 \text{ тис. грн.};$$

3.2) витрат від інвестиційної діяльності:

$$\Delta\text{ЧФ}_{\text{РВІД}} = +319 \text{ тис. грн.}$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta\text{ЧФР} = 15584 - 324 + 284 = 15544 \text{ тис. грн.}$$

Факторний аналіз показує, що чистий прибуток підприємства збільшився на 15544 тис. грн під впливом наступних факторів. Збільшення прибутку від операційної діяльності зумовило зростання чистого прибутку на 15584 тис. грн., зокрема за рахунок збільшення операційного доходу чистий прибуток збільшився на 38922 тис. грн., а внаслідок збільшення операційних витрат чистий прибуток зменшився на 23338 тис. грн.

За рахунок збільшення збитку від фінансової діяльності чистий прибуток зменшився на 324 тис. грн, у тому числі за рахунок збільшення фінансових доходів прибуток збільшився на 76 тис. грн., а за рахунок збільшення фінансових витрат – чистий прибуток зменшився на 284 тис. грн.

Зменшення збитку від інвестиційної діяльності підприємства зумовило збільшення чистого прибутку на 284 тис. грн. Унаслідок зменшення доходу чистий прибуток зменшився на 35 тис. грн., а за рахунок зменшення витрат від інвестиційної діяльності чистий прибуток збільшився на 319 тис. грн.

Фактори витрат (доходу) з податок на прибуток і прибутку (збитку) від припиненої діяльності після оподаткування не вплинули на зміну чистого прибутку.

Результати факторного аналізу фінансових результатів використовуються під час розрахунку резервів зростання доходу та прибутку досліджуваного підприємства.

Висновки до розділу 2

Сума доходів підприємства за 2017 – 2021 рр. збільшилася на 38963 тис. грн. або 35,9 % і становить 147639 тис. грн. У 2021 р. у загальній величині доходів 98,5 % припадає на чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), 1,4 % – інші операційні доходи та 0,1 % інші фінансові доходи.

У структурі чистого доходу від реалізації продукції сільського господарства підприємства більшу питому вагу займає дохід від реалізації продукції рослинництва – 63,2 %, що на 5,5 % більше порівняно з 2017 р.

Найбільш важливим у підприємстві Полтавського району є виробництво таких видів продукції, як молоко, кукурудза на зерно, насіння соняшнику та пшениця, що забезпечують одержання 74,6 % доходу від реалізації продукції сільського господарства.

Валовий прибуток підприємства за досліджуваний період збільшився на 79,4 % і становив 45430 тис. грн. або 31,2 % чистого доходу від реалізації

продукції. У 2021 р. підприємство отримало прибуток від операційної діяльності в розмірі 33089 тис. грн., а фінансовий результат від звичайної діяльності зріс у 2 рази і дорівнює 30904 тис. грн. Чистий фінансовий результат підприємства відповідає фінансовому результату від звичайної діяльності.

На збільшення прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції позитивно вплинуло лише зростання середніх цін реалізації, а негативно – зменшення обсягів реалізації та зростання повної собівартості продукції.

На збільшення прибутку від реалізації продукції тваринництва в цілому позитивно вплинуло збільшення середніх цін реалізації та зменшення обсягів реалізації збиткової продукції, а негативно – зростання повної собівартості продукції.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ЗБІЛЬШЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Упровадження системи управління прибутком підприємства

Основними завданнями управління прибутком є: пошук резервів збільшення прибутку за рахунок операційної діяльності, інвестиційних і фінансових операцій; оптимізації витрат; вдосконалення збутової політики; зміцнення конкурентних позицій підприємства.

Рис. 3.1. Рекомендована система управління прибутком у підприємстві Полтавського району

На величину прибутку впливає група багатьох факторів, на які необхідно звернути увагу в процесі управління. Фактори розділяють на дві великі групи: зовнішні – на них вплив підприємства не розповсюджується, і внутрішні, на які підприємство в змозі вплинути.

Багатофакторний кореляційно-регресійний аналіз дає змогу оцінити міру впливу на досліджуваний результативний показник кожного із введених у модель факторів при фіксованому положенні на середньому рівні інших факторів.

Основна задача багатофакторної виробничої регресії – це дослідження впливу основних внутрішніх факторів на результат діяльності підприємства, тому в даному випадку дослідимо вплив:

X_1 – валовий прибуток, тис. грн.;

X_2 – витрати операційні, тис. грн.;

X_3 – витрати від фінансової діяльності, тис. грн.;

X_4 – витрати від інвестиційної діяльності, тис. грн.;

Y – чистий прибуток підприємства, тис. грн.

Розрахунки проводимо за допомогою електронних таблиць Microsoft Excel та вбудованих статистичних, математичних функцій та масивів. В результаті обчислень, що наведені в додатку В.

Парні коефіцієнти кореляції вказують вплив окремих факторів на показник Y , тобто чистий прибуток підприємства. Характеризуючи парні коефіцієнти кореляції, можна простежити, що кожен із чинників має вплив на результативний показник:

– валовий прибуток, коефіцієнт кореляції 0,516 свідчить про середній прямий зв'язок та значний вплив цього фактора на результативну ознаку;

– витрати операційні, коефіцієнт кореляції -0,555, що свідчить про середній та обернений зв'язок та значний вплив цього фактора на чистий прибуток підприємства;

– витрати від фінансової діяльності, коефіцієнт кореляції 0,202, також говорить про незначний та прямий зв'язок між фактором та показником, тому даний фактор доцільно виключити із подальшого економетричного

аналізу багатофакторної регресійної моделі;

– витрати від інвестиційної діяльності, коефіцієнт кореляції 0,566, найбільше впливає на результативний показник.

Багатофакторна виробнича лінійна регресія загальної рентабельності підприємства має вигляд:

$$Y = 57260 + 1,037 X_1 - 0,57 X_2 - 9,4257 X_4.$$

Враховуючи те, що параметри рівняння обчислюють способом найменших квадратів, то маємо $a_0 = 57260$; $a_1 = 1,037$; $a_2 = -0,57$; $a_4 = -9,4257$.

Кожний коефіцієнт рівняння вказує на ступінь впливу відповідного фактора на результативний показник при фіксованому положенні решти факторів, тобто як зі зміною окремого фактора на одиницю змінюється результативний показник. Вільний член рівняння множинної регресії економічного змісту не має. Отже, при збільшенні валового прибутку на 1 тис. грн., чистий прибуток підприємства збільшиться на 1037 грн., при збільшенні операційних витрат на 1 тис. грн, чистий прибуток зменшиться на 570 грн., а при збільшенні інвестиційних витрат – на 9425,7 грн.

В результаті обробки даних отриманий загальний коефіцієнт детермінації 0,911.

Загальний коефіцієнт детермінації говорить про тісний зв'язок між факторами (X_1 , X_2 , X_4) та показником Y , тобто варіація чистого прибутку підприємства на 91,1 % зумовлюється досліджуваними чинниками, введеними в кореляційну модель.

Наступний етап – аналіз коефіцієнта еластичності, що розраховується для кожного із факторів. Коефіцієнт еластичності показує на скільки відсотків зміниться показник, тобто загальна рентабельність підприємства якщо фактор зміниться на 1 %. Аналізуючи коефіцієнти еластичності, можна зробити висновок, що при збільшенні валового прибутку на 1 % чистий прибуток підприємства збільшиться на 3,54 %, при збільшенні операційних витрат на 1 % чистий прибуток досліджуваного підприємства зменшиться на 7,62 %, а при збільшенні інвестиційних витрат на 1 % чистий прибуток підприємства Полтавського району зменшиться на 0,48 %. Прогнозне

значення чистого прибутку підприємства на 2022 р. становить 10299,14 тис. грн. за умови що валовий прибуток складе не менше 35136,1 тис. грн., витрати операційні – 137798,57 тис. грн., інвестиційні витрати – 520,29 тис. грн., однак при цьому слід враховувати і інші чинники, які мають вплив на результативний показник (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Прогнозне значення чистого прибутку у підприємстві на 2022 р.

Більш оптимістичний прогноз чистого прибутку можна отримати з використанням поліноміального тренду, тоді як застосування інших функцій забезпечує одержання практично такого ж результату як і за допомогою кореляційно-регресійної моделі. Розрахунки свідчать, що за оптимістичного сценарію чистий прибуток підприємства у 2022 р. може збільшитися до 44336,6 тис. грн.

Враховуючи рівень рентабельності операційної та господарської діяльності для підприємства Полтавського району доцільно обрати в якості корпоративної стратегії стратегію стабілізації, орієнтовану на зниження собівартості перспективних видів продукції, стабілізація всіх інших виробництв.

Обґрунтування вибору тих чи інших напрямів зміцнення конкурентних позицій сільськогосподарського підприємства здійснюється на базі прогнозу

потенційного ефекту та можливого зростання рівня конкурентоспроможності.

На основі проведеного ABC-аналізу та діагностики зміни рівня ефективності виробництва видів сільськогосподарської продукції нами запропоновані стратегії підвищення ефективності виробництва у підприємстві з елементами інноваційних змін (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Стратегії підвищення ефективності господарської діяльності у підприємстві Полтавського району

Вид стратегії	Інноваційні зміни	Види продукції
Стратегія зростання (стратегія прискореного зростання, стратегія обмеженого зростання)	<ul style="list-style-type: none"> – нові сорти і гібриди культур; – сучасні/ресурсоощадні системи землеробства; – залучення інвестиційних ресурсів; – нові методи управління персоналом; – комплексні добрива; – оптимізація раціонів годівлі, кормові добавки, премікси; – геоінформаційні системи; – вихід на нові сегменти ринку; 	Молоко; Кукурудза на зерно; Насіння соняшнику; Озима пшениця
Стратегія стабілізації (стратегія концентрації, стратегія інтеграції, стратегія диверсифікації, стратегія поєднання)	<ul style="list-style-type: none"> – нові породи тварин з високим генетичним потенціалом; – ресурсо- та енергозберігаючі технології; – нові ветеринарні препарати; – вдосконалені технології утримання тварин; – нові види техніки і обладнання, комбіновані агрегати; – удосконалення систем нарахування заробітної плати; – аналіз інформації та система прийняття рішень; – нові канали розподілу продукції; 	М'ясо свиней; М'ясо великої рогатої худоби; Насіння ріпаку
Стратегія виживання (стратегія ревізії витрат, стратегія скорочення та переорієнтація діяльності, стратегія консолідації)	<ul style="list-style-type: none"> – нові форми організації та мотивації праці; – підвищення якості продукції; – оптимізація сівозмін; – удосконалення норм виробітку; – розвиток логістичної системи постачання; – оптимізація грошових потоків підприємств; – автоматизація обліку та контролю витрат ресурсів 	Ячмінь; Горох; Боби сої; Мед; Жито; Овес; Овочі відкритого ґрунту

Структура капіталу являє собою співвідношення власних і позикових фінансових засобів, використовуваних підприємством у процесі своєї

господарської діяльності. При визначенні оптимальної структури капіталу підприємства слід враховувати, що головною метою діяльності підприємства є максимізація прибутку в довгостроковому періоді. Структура капіталу підприємства визначає багато аспектів не тільки фінансової, але й операційної та інвестиційної його діяльності, впливає на кінцеві результати цієї діяльності. Ефект від залучення позикового капіталу виникає тоді, коли рентабельність капіталу підприємства вища кредитного процента підприємства.

Проведемо оптимізацію структури капіталу досліджуваного підприємства (табл. 3.2) з допомогою даних додатку Д.

Таблиця 3.2

Оптимальна структура капіталу підприємства за максимізації рівня прибутковості власного капіталу на 2023 р.

Показники	Роки	
	2021	2023 (проект)
Сума власного капіталу, тис. грн.	145373	145373
Сума довгострокового позикового капіталу, тис. грн.	2797,5	29074,6
Загальна сума власного та довгострокового позикового капіталу, тис. грн.	148170,5	174447,6
Коефіцієнт фінансового левериджу	0,02	0,20
Питома вага позикового капіталу у структурі капіталу, %	1,9	16,7
Валовий прибуток, тис. грн.	45430	52334,3
Сума валового прибутку без врахування виплати відсотків за кредит, тис. грн.	44289	45356,4
Рівень рентабельності власного капіталу, %	30,5	31,20
Коефіцієнт автономії	0,981	0,833

Для підприємства доцільно залучати позиковий капітал у розмірі до 20 % власного капіталу або 16,7 % капіталу підприємства. Оптимізація капіталу дозволить збільшити суму валового прибутку підприємства на 1067,4 тис. грн. або 2,4 %. При цьому рівень рентабельності власного капіталу збільшиться на 0,7 в.п. і становить 31,2 %.

Вищі розміри залучення позикового капіталу не загрожуватимуть фінансовій безпеці капіталу, оскільки коефіцієнт автономії перевищує нормативне значення ($> 0,5$) і знаходиться на рівні 0,83.

Маркетинг у сільському господарстві являє собою самостійний напрям сучасного маркетингу і передбачає вивчення, прогнозування і здійснення підприємницької діяльності господарюючих суб'єктів ринку в сфері виробництва, переробки, зберігання, транспортування і реалізації сільськогосподарської продукції з метою отримання високих результатів ринкової діяльності.

Для визначення основних напрямів вдосконалення комерційної діяльності підприємства скористаємося моделлю дерево цілей (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Заходи спрямовані на вдосконалення комерційної діяльності підприємства Полтавського району

Беручи за основу дані рекомендації, необхідно розробити план по формування заходів, спрямованих на вдосконалення комерційної діяльності підприємства. Всі заходи повинні проводитися паралельно, тому що вони реалізуються в різних сферах, але спрямовані на досягнення однієї мети – це вдосконалення комерційної діяльності та збільшення прибутку підприємства.

Нами запропонована стратегічна політика підприємства залежно від етапу життєвого циклу продукції (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Рекомендована стратегічна політика підприємства
на ринках збуту продукції**

Група продукції	М'ясо свиней, м'ясо великої рогатої худоби, насіння ріпаку, ячмінь, горох	Молоко, кукурудза на зерно, насіння соняшнику, озима пшениця
Етап життєвого циклу	Етап зрілості	Етап зростання
Стратегія підприємства	Захист своєї частки ринку	Розвиток ринку (проникнення вглиб ринку, освоєння нових сегментів ринку, географічне розширення ринків)
Стратегія маркетингу	Створення прихильності до продукції зі сторони гуртових покупців	Створення переваги даної переваги даної продукції для посередників та гуртових покупців
Стратегія ціноутворення	Зниження цін	Стабілізація цін
Стратегія товаропросування	Просування товару, привертання уваги споживачів до окремих атрибутів товару	Підвищення інтересу гуртових покупців до продукції, поліпшення якості продукції, розфасовки, послуг з доставки продукції
Напрямок стимулювання	Стимулювання посередників, споживачів	Стимулювання посередників, споживачів
Вид стимулювання	Знижка гуртовим покупцям за великі обсяги. Компенсація за продукцію. Знижка залежно від обсягу й обороту повторних закупок	Розповсюдження інформації. Знижки за кількість продукції, що була закуплена

До групи продукції на етапі зрілості у підприємстві відносяться м'ясо свиней, м'ясо великої рогатої худоби, насіння ріпаку, ячмінь, горох, оскільки вони виробляються на підприємстві значний період часу і підприємство має

досить налагоджені позиції щодо збуту даної продукції. Для даної групи запропоновано захист існуючої частки ринку як загальну стратегію підприємства та створення прихильності до продукції зі сторони гуртових покупців – маркетингову стратегію.

Для групи продукції, що знаходиться на етапі зростання (молоко, кукурудза на зерно, насіння соняшнику, озима пшениця) рекомендовано загальну стратегію підприємства – розвиток ринку (проникнення вглиб ринку, освоєння нових сегментів ринку, географічне розширення ринків); маркетингова стратегія – створення переваги даної продукції для посередників та гуртових покупців, стратегія ціноутворення – стабілізація цін; стратегія товаропросування – підвищення інтересу гуртових покупців до продукції, поліпшення якості продукції, розфасовки, послуг з доставки продукції.

Запропоновано на основі проведеного дослідження, наступний розподіл каналів реалізації сільськогосподарської продукції (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

**Рекомендовані канали розподілу зернових культур
підприємства на 2023 р.**

Ринок збуту продукції	Ціна за 1 ц, грн.	Обсяг реалізації, ц		Структура реалізації, %			Зміна середньої ціни, грн./ц
		2021 р.	2023 р.	2021 р.	2023 р.	абсолютне відхилення, (+, -)	
Переробні організації	640,45	25130	20278	34,7	28	-6,7	-42,91
Орендна плата за паї	612,44	8908	6663	12,3	9,2	-3,1	-18,99
Населенню (в рахунок оплати праці)	609,06	1593	290	2,2	0,4	-1,8	-10,96
На ринку	615,47	1014	0	1,4	0	-1,4	-8,62
Комерційним організаціям	683,17	35776	45191	49,4	62,4	13	88,81
Всього	x	72421	72421	100,0	100,0	x	7,34
Додаткова виручка, тис. грн.							531,3

Як свідчать дані табл. 3.12 в результаті оптимізації ринків збуту середня ціна реалізації 1 ц зерна у підприємстві збільшиться на 7,34 грн., що зумовить збільшення виручки від реалізації та валового прибутку на 531,3 тис. грн.

Ще одним з напрямів удосконалення збутової діяльності є оптимізація термінів реалізації продукції рослинництва (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Вплив термінів реалізації насіння соняшнику на рівень ціни у підприємстві на 2023 р.

Період реалізації	Ціна, грн./ц	Обсяг реалізації, ц		Структура реалізації, %			Зміна середньої ціни, грн.	Резерв збільшення доходу від реалізації, тис. грн.
		2021 р.	2023 р. (проект)	2020 р.	2022 р. (план)	абсолютне відхилення, (+; -)		
Січень	1853,86	1062	2275	7	15	8	148,31	2249,4
Лютий	1898,98	1062	1365	7	9	2	37,98	576,0
Березень	2012,58	758	1365	5	9	4	80,50	1221,0
Квітень	2047,15	0	1365	0	9	9	184,24	2794,4
Травень	2065,34	0	1365	0	9	9	185,88	2819,3
Червень	2049,58	0	1365	0	9	9	184,46	2797,7
Липень	1993,34	0	0	0	0	0	0,00	0,0
Серпень	1940,08	0	0	0	0	0	0,00	0,0
Вересень	1856,10	758	0	5	0	-5	-92,81	-1407,6
Жовтень	1807,88	3488	2275	23	15	-8	-144,63	-2193,6
Листопад	1807,37	4095	1517	27	10	-17	-307,25	-4660,1
Грудень	1820,04	3943	2275	26	15	-11	-200,20	-3036,5
Всього	1822,12	15167	15167	100	100	x	76,49	1160,1

За рахунок оптимізації термінів реалізації насіння соняшнику у підприємстві шляхом продажу продукції у період з січня по червень, коли ціни реалізації є найвищими, середня ціна реалізації може збільшитися на 76,49 грн./ц або 4,2 %, що забезпечить збільшення доходу від реалізації продукції на 1160,1 тис. грн.

Додатковим напрямом удосконалення збутової діяльності є впровадження CRM-системи керування взаємовідносинами із клієнтами – це програмне забезпечення, що дозволяє враховувати і аналізувати контакти зі

споживачами і включає базу даних, яка містить оперативну інформацію про роботу з постійними і потенційними клієнтами. Даний захід дозволить збільшити чистий дохід від реалізації і, відповідно, валовий прибуток.

3.2. Шляхи зниження собівартості виробництва продукції

Застосування біологічно активних речовин на посівах сільськогосподарських культур дозволяє компенсувати дію екстремальних чинників зовнішнього середовища. Особливий інтерес представляють регулятори росту, які здатні збільшити загальну і специфічну адаптованість рослин при швидких змінах умов зовнішнього середовища. Комплекс біологічно активних сполук регулює процеси клітинного поділу, диференціації, формоутворення і контролює розвиток і продуктивність рослин. Ці препарати впливають на життєві процеси рослин і не мають токсичної дії на живі організми.

Регулятори росту рослин – природні фітогормони, їх синтетичні аналоги чи композиційні препарати, які дозволяють цілеспрямовано регулювати найважливіші процеси росту та розвитку рослинного організму, найефективніше реалізувати потенційні можливості сорту. Біостимулятори не підвищують продуктивності посівів, а лише активізують біологічні процеси рослинних організмів та посилюють проникливість міжклітинних мембран, що сприяє повнішому розкриттю їхнього біологічного потенціалу врожайності.

Нами пропонується застосовувати Архітект® компанії Basf – перший морфорегулятор-фунгіцид, що розкриває генетичний потенціал соняшнику.

Переваги препарату [1]:

- оптимізує архітектоніку рослини та транспортування/поглинання поживних речовин та води;

- найширший спектр контролю основних хвороб соняшнику: септоріоз, альтернаріоз, іржа, фомоз, фомопсис, склеротиніоз;

– підвищує посухостійкість соняшнику та перенесення високих температур;

– зберігає та підвищує врожайність: зниження висоти рослин в середньому на 22,04 см, збільшення кореневої системи на 2,34 см, збільшення виповненості насіння в середині кошика – до 4,74 %, збільшення діаметра кошика – на 2,05 см, зниження ступеня вилягання рослин до 7,9 %.

Обприскування посівів проводять у фазі 4-5 пар листків за допомогою тракторних обприскувачів з розрахунку 300 л/га. Рекомендовані норми до застосування: Архітект® 1,5 л/га + Турбо 0,75 кг/га.

Визначимо ефективність застосування морфорегулятор-фунгіцид при вирощуванні соняшнику (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Економічна ефективність застосування морфорегулятора-фунгіциду при вирощуванні соняшнику у підприємстві на 2023 р.

Показники	2021 р.	2023 р. (проект)
Посівна площа, га	612	612
Урожайність, ц/га	31,7	34,7
Валовий збір, ц	19381	21217
Додаткові витрати:	х	1264,55
норма внесення Архітект, л/га	х	1,5
норма внесення прилипач Турбо, кг/га	х	0,75
купівля регулятора росту та прилипача	х	1139,2
витрати на обприскування	х	125,32
Виробничі витрати, тис. грн.	17147,5	18412,05
Виробнича собівартість насіння, грн./ц	884,76	867,80
Повна собівартість насіння, грн./ц	983,08	966,11
Ціна реалізація насіння, грн./ц	1822,12	1913,23
Рівень товарності продукції, %	78,3	78,3
Виручка від реалізації насіння, тис. грн.	27636,1	31766,8
Валовий прибуток від реалізації продукції, тис. грн.	12725,8	15725,7
у т. ч. на 1 га, тис. грн.	20,79	25,70
Рівень рентабельності виробництва насіння соняшнику, %	85,3	98,0

Виходячи з даних, наведених у табл. 3.6, можна зазначити, що застосування морфорегулятора-фунгіциду за обробки посівів соняшнику

сприяє підвищенню схожості та енергії проростання насіння, а також зменшує зменшення ураження посівів основними хворобами, що дозволяє підвищити врожайність соняшнику на 9,5 % і вихід олії.

Додаткові витрати на купівлю та обробку посівів соняшнику становлять 1264,55 тис. грн., а додатковий валовий прибуток від реалізації насіння дорівнює 2999,9 тис. грн., у тому числі на 1 га – на 4,91 тис. грн., що свідчить про високий рівень ефективності застосування даних засобів. Відповідно рівень рентабельності виробництва насіння соняшнику збільшиться на 12,7 в.п.

Суттєвим резервом збільшення продукції рослинництва є підвищення окупності добрив, яка, в свою чергу залежить від дози і якості добрив, їх структури, термінів і способів внесення в ґрунт.

Карбамід-аміачна суміш (КАС), являє собою водний розчин аміачної селітри та карбаміду в співвідношенні 35,4 % карбаміду, 44,3 % селітри, 19,4 % води, 0,5 % аміачної води. Склад та співвідношення компонентів свідчать, що у КАС містяться три форми азоту – аміачна (25 %), амідна (50 %) та нітратна (25 %), завдяки чому добриво діє пролонговано, а рослини забезпечуються азотом впродовж всієї вегетації культури.

Всі форми у добриві не летючі і не спричинюють втрат азоту, тому його можна вносити поверхнево без загортання в ґрунт.

Нітратна і аміачна форми є безпосередньо доступні для рослин. Спочатку засвоюється нітратний азот, який дуже рухомий у ґрунті. Аміачний азот затримується в ґрунті і не вимивається у глибші шари. При внесенні КАС у ґрунт ця форма акумулюється в орному шарі і стає доступною для рослин впродовж вегетації. Частина аміачної форми перетворюється у нітратну. Амідна форма в ґрунті трансформується у аміачну, а пізніше в нітратну. Така система засвоєння азоту робить КАС – добривом швидкої та тривалої дії.

Перевагою КАС – є висока технологічність (табл. 3.7).

При заміні аміачної селітри на КАС спостерігається значне зменшення або відсутність взагалі захворювання на фузаріоз та септоріоз на зернових

культурах, що сприяє збільшенню врожайності зернових культур та збільшенню вмісту клейковини в зерні.

Таблиця 3.7

**Переваги та недоліки використання КАС порівняно з
гранульованими добривами**

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> – Висока ефективність застосування у будь-яких кліматичних зонах, зокрема посушливих. – Більш рівномірне внесення, точне дозування розподілу по площі. – Можливість використання на різних стадіях вегетації. – Швидке проникнення в ґрунт без необхідності обов'язкового закладення, а тому краща пристосованість до технологій mini-till і no-till. – Пролонгованість дії. – Скорочення технологічних витрат завдяки можливості внесення КАС у рідких туках, а також у суміші з пестицидами й іншими рідкими мінеральними добривами (у першу чергу з мікроелементами). – Низька вартість одиниці діючої речовини (ДР) порівняно із гранульованими формами. – Відсутність біурету. 	<ul style="list-style-type: none"> – Ризик опіків рослин, обумовлений нормою внесення, фазою і особливістю вегетації культури, погодними умовами. – Необхідність особливих умов транспортування, зберігання. – Необхідність спеціальної техніки для внесення.

Таким чином, КАС забезпечує пролонговане живлення рослин азотом. Через відсутність у складі КАС вільного аміаку він не випаровується в атмосферу під час внесення, однак наявність амонійної форми робить бажаним мінімальне загортання, особливо в умовах високих температур і відсутності опадів після внесення.

Собівартість азоту в КАС найбільш низька, оскільки втрати азоту при внесенні КАС не перевищують 10 % від загального азоту, водночас, як при внесенні гранульованих азотних добрив досягають 30 – 40 %.

Оптимальна доза азотних добрив під озиму пшеницю на дерново-підзолистих ґрунтах складає 90 кг/га діючої речовини. Добрива у формі КАС

(2,0-3,5 ц/га) доцільно вносити під весняну культивуацію або по поверхні ґрунту до сівби (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

**Економічна ефективність внесення мінеральних добрив КАС
під урожай озимої пшениці у підприємстві
на 2023 р. (на 100 га посівної площі)**

Показники	Фактично, 2021 р. (аміачна селітра)	2023 р. (КАС-28)
Посівна площа, га	100	100
Урожайність, ц/га	53,0	56,7
Норма внесення КАС-28, кг/га (90 кг/га д.р.)	-	320
Норма внесення аміачна селітра (33 %), кг/га	273	-
Ціна добрив, грн./ц	3500	2650
Витрати на купівлю добрив, тис. грн.	955,50	848,00
Виробничі витрати, тис. грн.	2041,22	1933,72
Виробнича собівартість, грн./ц	384,95	341,04
Повна собівартість, грн./ц	411,62	367,71
Ціна реалізації зерна, грн./ц	675,01	675,01
Валовий прибуток – всього, тис. грн.	1396,6	1742,4
Додатковий валовий прибуток від реалізації, тис. грн.	x	345,7
у т. ч. на 1 га, грн.	x	3457,5

Виходячи з даних, наведених у табл. 3.8 можна зазначити, що за рахунок внесення 320 кг/га КАС-28 урожайність озимої пшениці збільшиться до 56,7 ц/га. Не зважаючи на нижчий вмістом діючої речовини та вищу вагову норму на 1 га, однак нижча вартість рідких добрив дозволяє одержати економію добрив – 107,5 тис. грн. на 100 га посіву культури.

Відповідно виробнича собівартість зменшилася на 11,4 %, а валовий прибуток від реалізації зерна становитиме 345,7 тис. грн., у тому числі на 1 га – 3457,5 грн., що свідчить про ефективність та доцільність застосування комплексних добрив.

Повернення рослинних решток у ґрунт має велике значення, оскільки це основне джерело органічного вуглецю для ґрунтової біоти й наступних культур сівозміни. У цьому процесі одним зі стратегічних напрямів розвитку

сучасного землеробства є застосування біологічних препаратів, що дає змогу відновити природні ресурси. Важлива роль серед таких засобів належить препаратам мікробних деструкторів. Такі мікробні препарати екологічно безпечні. Мікроорганізми, що входять у склад біокомплексів, симбіотичні, вони не лише підсилюють азотне живлення рослин, а й підвищують кількість рухомих форм фосфору й калію, активізують мінералізацію важкодоступних фосфатів й інших ґрунтових мінералів. Завдяки деструкторам зменшується швидкість деградації ґрунтів, збільшується маса ґрунтової мікрофлори до 3 – 5 т/га і тим самим підтримується біологічна активність ґрунту [40].

Екостерн має збільшену концентрацію основної діючої речовини – корисних мікроорганізмів. Завдяки направленій селекції та удосконаленій технології виготовлення препарату, корисні мікроорганізми, що входять до його складу, мають більшу активність, швидкість розмноження, стійкість до коливань температур, опромінення тощо. Застосування Екостерну має комплексну та пролонговану дію, бо не тільки забезпечує захист від хвороб, правильно скероване розкладання решток, але й активізацію біологічного чинника ґрунту. А це сприяє покращенню процесу живлення, розвитку рослин та їх урожайності [31].

Розглянемо економічний ефект від застосування біодеструктора Екостерн для прискореного розкладання рослинних решток (табл. 3.10).

Порядок обробки стерні передбачає приготування робочого розчину у розрахунку 250 – 300 л води розчинити 5 – 30 кг селітри або сечовини. Після цього додати деструктор стерні і робочий розчин нанести на ґрунт зі стернею.

Використання деструктора стерні дозволяє знищити патогенів, які потрапляють у ґрунт через рослинні рештки, прискорити розкладання рослинних рештків, покращити родючість ґрунту за рахунок збагачення ґрунту азот фіксуючою, бактерицидною та фунгіцидною мікрофлорою та збільшити продуктивність сільськогосподарських культур на 10 – 30 % [2].

Економічна ефективність застосування біодеструктора Екостерн для прискореного розкладання рослинних решток у підприємстві

Культури	Норма внесення		Додаткові витрати на придбання препаратів та обробку площі, грн./га	Переведення макроелементів з побічної продукції в добрива, кг/га			Економія на мінеральних добривах, грн./га	Економічний ефект деструкції стерні, грн./га
	деструктора стерні, л/га	аміачної селітри, кг/га		відповідає аміачній селітри	відповідає суперфосфату	відповідає калію хлористому		
Пшениця озима	1,5	15	1250	35,8	14,3	64,4	3835,1	2585,1
Кукурудза на зерно	2	10	1150	98,8	39,5	210,7	11672,5	10522,5
Ячмінь озимий	1,5	15	1250	33,1	13,2	66,2	3763,9	2513,9
Соняшник	2,5	30	1925	103,8	50,6	300,9	15183,3	13258,3

Як свідчать дані табл. 3.9, за рахунок використання біодеструктора стерні Екостерн у підприємстві може отримати економію на мінеральних добривах за рахунок повернення в ґрунт елементів живлення побічної продукції. Економічний ефект на 1 га площі від використання біодеструктора коливається по культурах: озима пшениця – 2,6 тис. грн., кукурудза на зерно – 10,5 тис. грн., ячмінь озимий – 2,5 тис. грн., соняшник – 13,3 тис. грн. Високе значення економічного ефекту зумовлене суттєвим здорожчанням мінеральних добрив у 2022 р. порівняно з 2021 р. у 2,5 – 3 рази залежно від виду добрив.

Основними шляхами підвищення прибутковості галузі тваринництва у підприємстві є оптимізація кормового раціону, використання кормових добавок, преміксів, прогресивні технології утримання тварин, удосконалення організації праці, поліпшення технічного забезпечення.

У середньостатистичному повноцінному раціоні високопродуктивних корів близько половина вартості – протеїнові інгредієнти. Сучасні дослідження показують, що високого рівня виробництва молока можна

досягти з рівнем сирого протеїну 17 % в 1 кг сухої речовини, але тільки за рівня байпас протеїну не менш як 40 % [48].

Раціон високопродуктивної корови має містити: суха речовина – не менше як 22 кг, сирий протеїн – 160 – 170 г/кг сухої речовини, байпас протеїн – 40 – 44 % сухої речовини, метаболічний протеїн – 100 г/кг сухої речовини.

Альтернативним джерелом для досягнення необхідного рівня неперетравного в рубці протеїну є Avamix Intens 80 – це комбінація джерел рослинного протеїну з високим рівнем захисту від ферментації в рубці та високим рівнем перетравності в кишківнику. Стабільно високий рівень байпас протеїну та доступність амінокислот дозволяють додавати продукт у раціони для різних цілей: від зменшення витрат на годівлю до оптимізації рівня молочного білка.

Стабільний рівень байпасності продукту дозволяє ефективно замінити найпоширеніший протеїновий інгредієнт у раціоні дійних корів – макуху соєву. За рівнем захищеного протеїну Avamix Intens 80 (загальний байпас протеїн – 354 г/кг) у раціоні замінює 2 кг макухи соєвої (загальний байпас протеїн – 364 г/кг).

Таким чином, додавання Avamix Intens 80 має ряд переваг:

- легка оптимізація рівня байпас протеїну в раціоні до 40 – 44 % сухої речовини;
- зменшення кількості загального сирого протеїну в раціоні до 16 – 17 %;
- зменшення витрат на протеїнові корми щонайменше на 25 %;
- підвищення рівня молочної продуктивності на 10 – 12%;
- звільнення місця в раціоні для об'ємистих кормів, що дозволяє згодовувати більшу кількість ефективної клітковини для збільшення вмісту жиру в молоці;
- зменшення кількості сечовини в молоці як результат оптимізації ферментації в рубці;
- підвищення якості молока;
- забезпечення більшого прибутку на одну корову в рік.

Розрахуємо економічну ефективність застосування такого продукту в раціоні годівлі корів досліджуваного підприємства (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Економічна ефективність додавання протеїну Avamix Intens 80 до раціону годівлі корів у підприємстві

Показники	2021 р.	2023 р. (проект)	2023 р. до 2021 р.
Поголів'я корів, гол.	515	515	100,0
Середньорічний надій молока на одну корову, ц	72,87	77,97	107,0
Виробництво молока, ц	37527	40154	107,0
Виробнича собівартість – всього, тис. грн.	30348,8	30134,3	99,3
у т. ч. витрати на корми	14057,9	12151,6	86,4
Додаткові витрати на придбання протеїнової добавки, тис. грн.	х	1691,8	х
Виробнича собівартість молока, грн./ц	808,72	750,47	92,8
Ціна реалізації молока, грн./ц	951,20	951,20	100,0
Валовий прибуток від реалізації молока – всього, тис. грн.	5347,0	8060,2	150,7
у т. ч. на 1 ц, грн.	142,48	200,73	140,9
на 1 гол. корів, грн.	10382,5	15650,8	150,7

Аналіз даних табл. 3.10 показує, що додавання протеїну Avamix (0,5 кг/гол/день) до раціону дійних корів у підприємстві є доцільним навіть за підвищення продуктивності корів на 7 % та зменшення витрат на концентровані корми, незважаючи на досить високу вартість добавки. Розглянемо більш детально отримані результати.

Використання протеїнової добавки дозволяє підвищити середньорічний надій на 1 корову на 5,1 ц або 7 % і становить 77,97 ц. Витрати на концентровані корми у молочному скотарстві зменшаться на 25 %, що забезпечить зменшення загальної вартості кормів на 1906,3 тис. грн. або 13,6 %. Виробничі витрати на молоко зменшуються лише на 0,7 %, що обумовлено додатковими витратами на придбання протеїнової добавки. Однак за рахунок збільшення продуктивності, виробнича собівартість молока зменшиться на 58,25 грн./ц або 7,2 %. Відповідно додатковий прибуток на 1 гол. корови за рік становить 5268,3 тис. грн. або 50,7 %.

Технічне озброєння є також важливим фактором підвищення рівня прибутковості діяльності підприємства. Пропонуємо у галузі молочного скотарства підвищити продуктивність шляхом запровадження ефективної техніки вітчизняного виробництва – кормозмішувач «Demi-mix». Demi-mix 10 – професійні агрегати для приготування якісної кормової суміші на фермах від 200 до 500 голів великої рогатої худоби.

У кормозмішувач вміщується приблизно 3 т кормів. За ранкову годівлю він робить шість змішувань. Увечері теж 5-6 змішувань. З моменту завантаження останнього інгредієнта (комбікорму) для повноцінного змішування достатньо 5 хв. При цьому комбікорм завантажується за допомогою шнека – це забезпечує його рівномірне введення і зменшує час на утворення гомогенної суміші. Вагова система базується на трьох тензодатчиках, які приєднують до монітора. Під час завантаження, коли вага практично доходить до заданого рівня, автоматично вмикається звуковий сигнал, на який орієнтується оператор навантажувача. До монітора можна записати раціони для різних груп тварин, тож механізаторам не потрібно запам'ятовувати кількість інгредієнтів. Новий кормозмішувач обладнали вловлювальним магнітом, який не допускає попадання в корм металевих предметів, навіть камінців [13].

Переваги кормозмішувачів «Demi-mix 10» [41]:

- здвоєні колеса – краще долає бездоріжжя;
- посилені ступиці – більший ресурс;
- оглядова площадка – зручно додавати та контролювати кормову суміш;
- жорстка конструкція рами – безпроблемна експлуатація на протязі всього терміну служби;
- великий шнек – швидко готує кормову суміш, оберігає бункер від зношування;
- посилене дишло – безпроблемна експлуатація на протязі всього терміну служби;
- наявність та доступність розхідних матеріалів та запчастин.

Якість змішування безпосередньо впливає на привабливість корму і на його поїдання тваринами, що покращує основні показники молочного скотарства та дозволяє збільшити надої щонайменше на 1,5 л.

Розрахуємо ефективність витрат на удосконалення організації праці та підвищення рівня технічного забезпечення у галузі молочного скотарства (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

**Економічна ефективність придбання кормороздавача «Demi-mix 10»
у підприємстві**

Показники	Значення
Вартість кормороздавача, тис. грн.	650
Додатковий річний прибуток від реалізації молока, тис. грн.	654,2
Коефіцієнт дисконтування ($i = 20\%$) за весь період експлуатації машини ($n=5$ років)	2,991
Теперішня дисконтована вартість додаткового грошового потоку, тис. грн.	1956,3
Чиста дисконтована вартість додаткового грошового потоку, тис. грн.	1306,3
Дисконтований індекс прибутковості інвестицій, коефіцієнт	2,01
Дисконтований термін окупності, років	1,2

Виходячи з даних, наведених у табл. 3.11, купівля кормороздавача «Demi-mix 10» у підприємстві є доцільним. Капітальні витрати на упровадження заходів будуть компенсовані, підприємство додатково отримає 1306,3 тис. грн. грошового потоку у теперішній вартості, дисконтований індекс прибутковості становить 2,01, тобто на 1 грн. інвестицій припадає 2,01 грн. додаткового грошового потоку. Термін окупності технічного засобу складе 1,2 років.

Висновки до розділу 3.

Основними завданнями управління прибутком є: пошук резервів збільшення прибутку за рахунок операційної діяльності, інвестиційних і фінансових операцій; оптимізації витрат; вдосконалення збутової політики; зміцнення конкурентних позицій підприємства. Прогнозне значення чистого прибутку підприємства на 2022 р. становить 10299,14 тис. грн.

На основі проведеного ABC-аналізу та діагностики зміни рівня ефективності виробництва видів сільськогосподарської продукції нами запропоновані стратегії підвищення ефективності виробництва у підприємстві з елементами інноваційних змін. Також запропонована стратегічна політика підприємства залежно від етапу життєвого циклу продукції.

Для підприємства доцільно залучати позиковий капітал у розмірі до 20 % власного капіталу або 16,7 % капіталу підприємства.

Для визначення основних напрямів вдосконалення комерційної діяльності підприємства побудовано дерево цілей. Одними з пріоритетних напрямів удосконалення комерційної діяльності є оптимізація ринків збуту та термінів реалізації продукції рослинництва.

Обґрунтовані шляхи зниження собівартості продукції та збільшення прибутку за рахунок:

- застосування морфорегулятор-фунгіциду при вирощуванні соняшнику;

- внесення мінеральних добрив КАС, що характеризується високим рівнем технологічності під урожай озимої пшениці;

- застосування біодеструктора Екостерн для прискореного розкладання рослинних решток і отримання економії на купівлі синтетичних мінеральних добрив;

- додавання протеїну Avamix до раціону дійних корів дозволяє підвищити продуктивність корів на 7 % та зменшити витрати на концентровані корми;

- удосконалення організації праці та підвищення рівня технічного забезпечення у галузі молочного скотарства.

ВИСНОВКИ

На сьогодні актуальною є тема пошуку напрямів збільшення позитивних фінансових результатів сільськогосподарських підприємств. Проаналізувавши формування та використання фінансових результатів підприємства Полтавського району з теоретичної та практичної точки зору можна зробити наступні висновки:

1. Сума доходів підприємства за 2017–2021 рр. збільшилася на 38963 тис. грн. або 35,9 % і становить 147639 тис. грн. Таке зростання відбулося за рахунок збільшення чистого доходу від операційної діяльності та доходів від фінансової діяльності.

2. Підприємство формує доходи переважно в процесі основної операційної діяльності. Так, у 2021 р. у загальній величині доходів 98,5 % припадає на чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), 1,4 % – інші операційні доходи та 0,1 % інші фінансові доходи.

3. Головним фактором збільшення чистого доходу від реалізації продукції стало збільшення середньорічної вартості капіталу. Частка впливу екстенсивного чинника в загальній зміні результативного показника становить 78,8 %, а інтенсивного (підвищення ефективності використання активів) – 21,2 %.

3. В цілому чистий дохід від реалізації продукції сільського господарства у підприємстві у 2021 р. порівняно з 2017 р. збільшився на 38566 тис. грн. або 38,4 % і становить 139033,7 тис. грн. У структурі чистого доходу від реалізації продукції сільського господарства більшу питому вагу займає дохід від реалізації продукції рослинництва – 63,2 %, що на 5,5 % більше порівняно з 2017 р. Відповідно частка доходу від галузі тваринництва за аналізований період зменшилася до 36,8 %.

4. Найбільш важливим у підприємстві є виробництво таких видів продукції, як молоко, кукурудза на зерно, насіння соняшнику та пшениця, що забезпечують одержання 74,6 % доходу від реалізації продукції сільського господарства. Проміжною продукцією є м'ясо свиней, великої рогатої худоби

та насіння ріпаку, їх частка в структурі доходу становить 18,8 % у середньому за досліджуваний період. В свою чергу, всі останні види товарної продукції (ячмінь, горох, боби сої, мед, жито, овес, овочі відкритого ґрунту) на підприємстві займають не надто вагомі позиції та приносять найменші доходи.

5. У 2021 р. порівняно з 2017 р. прибуток від реалізації продукції рослинництва у підприємстві збільшився на 12263,8 тис. грн. (53,7 %). У зв'язку зі зменшенням обсягів реалізації продукції на 16,5 %, прибуток зменшився на 770,5 тис. грн., а за рахунок зростання повної собівартості на 75,1 %, прибуток зменшився на 22606,6 тис. грн. За рахунок зростання середніх цін реалізації продукції рослинництва на 78,6 %, прибуток від реалізації збільшився на 38640,9 тис. грн.

6. Валовий прибуток від реалізації продукції галузі тваринництва за 2017 – 2021 рр. збільшився на 7940,5 тис. грн. або у 8,8 разів і становить 8962,7 тис. грн. Збільшення валового прибутку галузі тваринництва обумовлено зростанням середньої ціни реалізованої продукції тваринництва на 36,3 %. При цьому слід відмітити, що за рахунок зменшення обсягу реалізації збиткової продукції на 7,8 %, валовий прибуток галузі тваринництва збільшився на 371,4 тис. грн. У той же час збільшення повної собівартості продукції на 16,8 %, валовий прибуток зменшився на 6065,7 тис. грн., однак переважаючим лишається позитивний фактор зростання ціни реалізації.

7. Чистий фінансовий результат підприємства відповідає фінансовому результату від звичайної діяльності, і за досліджуваний період збільшився на 15544 тис. грн. або у 2 рази і становить 30904 тис. грн. Протягом 2018 – 2020 рр. частка чистого прибутку у чистому доході знаходилася на досить низькому рівні і коливалася від 2,6 % до 7,7 %, а у 2021 р. збільшилася до 21,2 %. Частка чистого прибутку у структурі валового прибутку складає 68,0 %, що на 7,3 % перевищує показник 2017 р.

8. Чистий прибуток підприємства збільшився під впливом наступних факторів. Збільшення прибутку від операційної діяльності зумовило

зростання чистого прибутку на 15584 тис. грн. За рахунок збільшення збитку від фінансової діяльності чистий прибуток зменшився на 324 тис. грн. Зменшення збитку від інвестиційної діяльності підприємства зумовило збільшення чистого прибутку на 284 тис. грн.

На основі здійснених досліджень пропонується ряд заходів, спрямованих на збільшення фінансових результатів підприємства:

1. Запропонована система управління прибутком підприємства, що включає три взаємопов'язані підсистеми: управління витратами, управління збутом та управління капіталом. За посередництвом побудови кореляційно-регресійної моделі з'ясовано, що при збільшенні валового прибутку на 1 % чистий прибуток підприємства збільшиться на 3,54 %, при збільшенні операційних витрат на 1 % чистий прибуток досліджуваного підприємства зменшиться на 7,62 %, а при збільшенні інвестиційних витрат на 1 % чистий прибуток зменшиться на 0,48 %. Прогнозне значення чистого прибутку підприємства на 2022 р. становить 10299,14 тис. грн., а за оптимістичного сценарію чистий прибуток підприємства у 2022 р. може збільшитися до 44336,6 тис. грн.

2. Проведено оптимізацію структури капіталу досліджуваного підприємства. Для підприємства доцільно залучати позиковий капітал у розмірі 16,7 % сукупного капіталу. Оптимізація капіталу дозволить збільшити суму валового прибутку підприємства на 1067,4 тис. грн. або 2,4 %. При цьому рівень рентабельності власного капіталу збільшиться на 0,7 в.п. і становить 31,2 %.

3. Застосування морфорегулятора-фунгіциду за обробки посівів соняшнику сприяє підвищенню схожості та енергії проростання насіння, а також зменшує зменшення ураження посівів основними хворобами, що дозволяє підвищити врожайність соняшнику на 9,5 % і вихід олії. Додаткові витрати на купівлю та обробку посівів соняшнику становлять 1264,55 тис. грн., а додатковий валовий прибуток від реалізації насіння дорівнює 2999,9 тис. грн., у тому числі на 1 га – на 4,91 тис. грн., що свідчить про високий рівень ефективності застосування даних засобів.

4. Суттєвим резервом збільшення продукції рослинництва є підвищення окупності добрив. Застосування карбамід-аміачної суміші (КАС) забезпечує пролонговане живлення рослин азотом, він не випаровується в атмосферу під час внесення. Собівартість азоту в КАС найбільш низька, оскільки втрати азоту при внесенні КАС не перевищують 10 % від загального азоту, тоді як при внесенні гранульованих азотних добрив досягають 30 – 40 %. Перевагою даних рідких добрив є висока технологічність. При заміні аміачної селітри на КАС-28 виробнича собівартість зерна озимої пшениці зменшиться на 11,4 %, а додатковий валовий прибуток від реалізації зерна становитиме 345,7 тис. грн., у тому числі на 1 га – 3457,5 грн.

5. Одним зі стратегічних напрямів розвитку сучасного землеробства є застосування біологічних препаратів, що дає змогу відновити природні ресурси. Використання деструктора стерні дозволяє знищити патогенів, які потрапляють у ґрунт через рослинні рештки, прискорити розкладання рослинних решток, покращити родючість ґрунту за рахунок збагачення ґрунту азотфіксуючою, бактерицидною та фунгіцидною мікрофлорою та збільшити продуктивність сільськогосподарських культур на 10 – 30 %. За рахунок використання біодеструктора стерні Екостерн у підприємстві може отримати економію на мінеральних добривах за рахунок повернення в ґрунт елементів живлення побічної продукції. Економічний ефект на 1 га площі від використання біодеструктора коливається по культурах: озима пшениця – 2,6 тис. грн., кукурудза на зерно – 10,5 тис. грн., ячмінь озимий – 2,5 тис. грн., соняшник – 13,3 тис. грн.

6. Додавання протеїну Avamix (0,5 кг/гол/день) до раціону дійних корів у підприємстві є доцільним навіть за підвищення продуктивності корів на 7 % та зменшення витрат на концентровані корми, незважаючи на досить високу вартість добавки. Виробнича собівартість молока зменшиться на 58,25 грн./ц або 7,2 %. Відповідно додатковий прибуток на 1 гол. корови за рік становить 5268,3 грн. або 50,7 %.

7. Технічне озброєння є також важливим фактором підвищення рівня прибутковості діяльності підприємства. Купівля кормороздавача «Demi-mix 10»

для галузі молочного скотарства підприємства є доцільним. Капітальні витрати на упровадження заходів будуть компенсовані, підприємство додатково отримає 1306,3 тис. грн. грошового потоку у теперішній вартості, дисконтований індекс показує, що на 1 грн. інвестицій припадає 2,01 грн. додаткового грошового потоку. Термін окупності технічного засобу складе 1,2 років.

8. Визначено основні напрями вдосконалення комерційної діяльності підприємства за допомогою побудови дерева цілей. Запропонована стратегічна політика підприємства залежно від етапу життєвого циклу продукції. В результаті оптимізації ринків збуту середня ціна реалізації 1 ц зерна у підприємстві збільшиться на 7,34 грн., що зумовить збільшення виручки від реалізації та валового прибутку на 531,3 тис. грн. За рахунок оптимізації термінів реалізації насіння соняшнику у підприємстві шляхом продажу продукції у період з січня по червень, коли ціни реалізації є найвищими, середня ціна реалізації може збільшитися на 76,49 грн./ц або 4,2 %, що забезпечить збільшення доходу від реалізації продукції на 1160,1 тис. грн.

Отже, розроблені напрями оптимізації операційної діяльності та удосконалення комерційної діяльності підприємства забезпечують збільшення позитивного фінансового результату підприємства.